RETTENS DOM (Femte Afdeling)

8. oktober 2008 *

I sag T-69/04,

Schunk GmbH, Thale (Tyskland),

Schunk Kohlenstoff-Technik GmbH, Heuchelheim (Tyskland),

først ved avocats R. Bechtold og S. Hirsbrunner, derefter ved avocats R. Bechtold, S. Hirsbrunner og A. Schädle,

sagsøgere,

mod

Kommissionen for De Europæiske Fællesskaber først ved F. Castillo de la Torre og H. Gading, derefter ved F. Castillo de la Torre og M. Kellerbauer, som befuldmægtigede,

sagsøgt,

* Processprog: tysk.

angående på den ene side en påstand om annullation af Kommissionens beslutning 2004/420/EF af 3. december 2003 om en procedure efter […] artikel 81 [EF] og EØS-aftalens artikel 53 (sag C.38.359 — Elektriske og mekaniske kul- og grafitprodukter), og subsidiært en påstand om nedsættelse af den bøde, der ved denne beslutning blev pålagt sagsøgerne, og på den anden side en modpåstand, nedlagt af Kommissionen, om forhøjelse af nævnte bøde,

har

DE EUROPÆISKE FÆLLESSKABERS
RET I FØRSTE INSTANS (Femte Afdeling)

sammensat af afdelingsformanden, M. Vilaras (refererende dommer), og dommerne M. Prek og V. Ciucă,

justitssekretær: fuldmægtig K. Andová,

på grundlag af den skriftlige forhandling og efter retsmødet den 27. februar 2008,

afsagt følgende

Dom

Sagens faktiske omstændigheder

1 Schunk Kohlenstoff-Technik GmbH (herefter »SKT«) er en tysk virksomhed, som bl.a. fremstiller kul- og grafitprodukter til elektrisk eller mekanisk anvendelse. SKT er et datterselskab af Schunk GmbH (herefter under ét »Schunk« eller »sagsøgerne«).

2 Den 18. september 2001 mødtes repræsentanter for Morgan Crucible Company plc (herefter »Morgan«) med tjenestemænd fra Kommissionen for at tilbyde deres samarbejde med henblik på at fastslå eksistensen af et kartel på det europæiske marked for elektriske og mekaniske kulprodukter og anmode om, at Kommissionens meddelelse 96/C 207/04 om bødefritagelse eller bødenedsættelse i kartelsager (EFT 1996 C 207, s. 4, herefter »samarbejdsmeddelelsen«), blev bragt i anvendelse.

3 Den 2. august 2002 fremsatte Kommissionen i medfør af artikel 11 i Rådets forordning nr. 17 af 6. februar 1962, første forordning om anvendelse af bestemmelserne i […] artikel [81 EF] og [82 EF] (EFT 1959-1962, s. 81), over for C. Conradty Nürnberg GmbH (herefter »Conradty«), Le Carbone-Lorraine (herefter »LCL«), SGL Carbon AG (herefter »SGL«), SKT, Eurocarbo SpA, Luckerath BV og Gerken Europe SA begæringer om oplysninger vedrørende deres adfærd på det omhandlede marked. Skrivelsen til SKT vedrørte ligeledes aktiviteter fra virksomheden Hoffmann & Co. Elektrokohle AG (herefter »Hoffmann«), som Schunk havde opkøbt den 28. oktober 1999.

4 Ved skrivelse af 2. september 2002 oplyste SKT Kommissionen om virksomhedens hensigt om at samarbejde med Kommissionen inden for rammerne af den administrative procedure, og forhørte sig om, hvorvidt virksomheden ud over besvarelsen på anmodningen om oplysninger kunne bidrage med andre nyttige oplysninger, henset til de bevisdokumenter, som Kommissionen allerede var i besiddelse af.

5 Efter den 5. oktober 2002 at have opnået en tysk version af anmodningen om oplysninger besvarede SKT ved skrivelse af 25. oktober 2002 den pågældende anmodning.

6 Den 23. maj 2003 fremsendte Kommissionen på grundlag af de oplysninger, som den havde modtaget, en klagepunktsmeddelelse til sagsøgerne og de øvrige berørte virksomheder, nemlig Morgan, Conradty, LCL, SGL og Hoffmann.

7 Efter høringen af de berørte virksomheder, bortset fra Morgan og Conradty, vedtog Kommissionen beslutning 2004/420/EF af 3. december 2003 om en procedure efter […] artikel 81 [EF] og EØS-aftalens artikel 53 (sag C.38.359 — Elektriske og mekaniske kul- og grafitprodukter) (herefter »beslutningen«). Et resumé af beslutningen er blevet offentliggjort i EU-Tidende den 28. april 2004 (EUT L 125, s. 45).

8 Kommissionen har i beslutningen anført, at beslutningens adressater har medvirket ved en enkelt vedvarende overtrædelse af artikel 81, stk. 1, EF og, fra den 1. januar 1994, artikel 53, stk. 1, i aftalen om Det Europæiske Økonomiske Samarbejdsområde (EØS), bestående i direkte eller indirekte fastsættelse af salgspriser og af andre forretningsbetingelser gældende i forhold til kunderne, opdeling af markeder, særligt ved fordeling af kunder, og samordnet adfærd (kvantitative begrænsninger, prisforhøjelser og boykotter) over for de konkurrenter, der ikke var medlemmer af kartellet (anden betragtning til beslutningen).

9 Beslutningen indeholder følgende bestemmelser:

»*Artikel 1*

Følgende virksomheder har overtrådt artikel 81, stk. 1, [EF] og, fra den 1. januar 1994, EØS-aftalens artikel 53, stk. 1, da de i de anførte perioder har deltaget i en samling

aftaler og former for samordnet praksis på markedet for elektriske og mekaniske kul- og grafitprodukter:

— [Conradty] fra oktober 1988 til december 1999

— [Hoffmann] fra september 1994 til oktober 1999

— [LCL] fra oktober 1988 til juni 1999

— [Morgan] fra oktober 1988 til december 1999

— [Schunk] fra oktober 1988 til december 1999

— [SGL] fra oktober 1988 til december 1999.

Artikel 2

Følgende bøder pålægges for de i artikel 1 omhandlede overtrædelser:

— [Conradty]: 1 060 000 EUR

— [Hoffmann]: 2 820 000 EUR

— [LCL]: 43 050 000 EUR

— [Morgan]: 0 EUR

— [Schunk]: 30 870 000 EUR

— [SGL]: 23 640 000 EUR.

Bøderne skal indbetales senest tre måneder fra tidspunktet for meddelelsen af denne beslutning […]

Ved udløbet af denne frist pålægges der automatisk renter til Den Europæiske Centralbanks reporentesats den første arbejdsdag i den måned, hvor denne beslutning blev vedtaget, plus 3,5 procentpoint.«

10 Hvad angår beregningen af bødernes størrelse har Kommissionen kvalificeret overtrædelsen som meget alvorlig, henset til arten af overtrædelsen og dennes påvirkning af EØS-markedet for de pågældende produkter, skønt denne ikke kunne måles med præcision, og henset til det berørte geografiske markeds størrelse (betragtning 288 til beslutningen).

11 Med henblik på at tage hensyn til den specifikke betydning af hver enkelt karteldeltagende virksomheds ulovlige adfærd, og således den reelle indvirkning på konkurrencen, har Kommissionen opdelt de berørte virksomheder i tre kategorier ud fra deres relative betydning på det omhandlede marked fastlagt ved hjælp af deres markedsandele (betragtning 289-297 til beslutningen).

12 LCL og Morgan, som blev betragtet som værende de to største operatører med markedsandele på over 20%, blev følgelig placeret i den første kategori. Schunk og SGL, som er mellemstore virksomheder med markedsandele mellem 10 og 20%, blev placeret i den anden kategori. Hoffmann og Conradty, som blev betragtet som værende små virksomheder på grund af deres markedsandele på under 10%, blev placeret i den tredje kategori (betragtning 37 og 297 til beslutningen).

13 Kommissionen har på baggrund af ovenstående betragtninger beregnet et udgangsbeløb fastsat i forhold til overtrædelsens grovhed på 35 mio. EUR for LCL og Morgan, på 21 mio. EUR for SGL og sagsøgerne og på 6 mio. EUR for Hoffmann og Conradty (betragtning 298 til beslutningen).

14 Hvad angår overtrædelsens varighed fandt Kommissionen, at alle de berørte virksomheder havde begået en overtrædelse af lang varighed. På grund af overtrædelsens varighed på elleve år og to måneder forhøjede Kommissionen udgangsbeløbet for Schunk, Morgan, SGL og Conradty med 110%. Hvad angår LCL fastslog Kommissionen, at overtrædelsens varighed var på ti år og otte måneder, og forhøjede udgangsbeløbet med 105%. I forhold til Hoffmann blev udgangsbeløbet forhøjet med 50% på grund af overtrædelsens varighed på fem år og en måned (betragtning 299 og 300 til beslutningen).

15 Bødens grundbeløb, som er fastsat ud fra overtrædelsens grovhed og varighed, blev således fastsat til 73,5 mio. EUR for Morgan, 71,75 mio. EUR for LCL, 44,1 mio. EUR for sagsøgerne og SGL, 12,6 mio. EUR for Conradty og 9 mio. EUR for Hoffmann (betragtning 301 til beslutningen).

16 Kommissionen fastslog ingen skærpende eller formildende omstændigheder til skade eller fordel for de pågældende virksomheder (betragtning 316 til beslutningen) og afviste sagsøgernes anmodning om, at den pålagte bøde i henhold til artikel 15, stk. 2, i forordning nr. 17 skulle begrænses til 10% af SKT's samlede omsætning (betragtning 318 til beslutningen).

17 Hvad angår anvendelsen af samarbejdsmeddelelsen blev Morgan fritaget for bøder, fordi virksomheden var den første, der gjorde Kommissionen opmærksom på kartellet (betragtning 319-321 til beslutningen).

18 I overensstemmelse med punkt D i samarbejdsmeddelelsen indrømmede Kommissionen LCL en nedsættelse på 40% af den bøde, som virksomheden ville være blevet pålagt, hvis den ikke havde samarbejdet, 30% til Schunk og Hoffmann og 20% til SGL, der var den sidste virksomhed, der samarbejdede (betragtning 322-338 til beslutningen).

Retsforhandlinger og parternes påstande

19 Ved stævning indleveret til Rettens Justitskontor den 20. februar 2004 har sagsøgerne anlagt denne sag.

20 Da sammensætningen af Rettens afdelinger er blevet ændret, er den refererende dommer blevet tilknyttet Femte Afdeling som afdelingsformand, og den foreliggende sag er følgelig blevet henvist til denne afdeling.

21 På grundlag af den refererende dommers rapport har Retten (Femte Afdeling) besluttet at indlede den mundtlige forhandling. Parterne har afgivet mundtlige indlæg og besvaret spørgsmål fra Retten under retsmødet den 27. februar 2008.

22 Sagsøgerne har nedlagt følgende påstande:

— Beslutningen annulleres.

— Subsidiært, den pålagte bøde nedsættes.

— Kommissionen tilpligtes at betale sagens omkostninger.

23 Kommissionen har nedlagt følgende påstande:

— Frifindelse.

— Den bøde, der er pålagt sagsøgerne, forhøjes.

— Sagsøgerne tilpligtes at betale sagens omkostninger.

Retlige bemærkninger

Om påstanden om annullation af beslutningen

24 Selv om sagsøgernes stævning har et dobbelt formål, nemlig principalt en påstand om annullation af beslutningen og subsidiært en påstand om nedsættelse af bøden, er de forskellige anbringender, som sagsøgerne har gjort gældende i deres skriftlige indlæg, imidlertid ikke blevet gjort gældende adskilt. Da Retten under retsmødet anmodede sagsøgerne om at redegøre for rækkevidden af deres argumentation, anførte virksomhederne i det væsentlige, at de underlægger sig Rettens vurdering.

25 Det skal i denne forbindelse bemærkes, at ulovlighedsindsigelsen mod artikel 15, stk. 2, i forordning nr. 17 og anfægtelsen af Schunk GmbH og SKT's solidariske ansvar klart hører under påstanden om annullation af beslutningen.

26 Sagsøgerne har ligeledes foreholdt Kommissionen, at den har tilsidesat proportionalitetsprincippet og ligebehandlingsprincippet ved fastsættelsen af bøden, hvilket henhører under påstanden om nedsættelse af bøden. Den argumentation, der er fremført til støtte for dette anbringende, rummer imidlertid anfægtelser af den overtrædelse, som Kommissionen har fastslået, og rejser derfor spørgsmål vedrørende de pågældende virksomheders ansvar, således som det er fastslået i beslutningens artikel 1. Disse anfægtelser skal således undersøges inden for rammerne af påstanden om annullation af beslutningen, herunder dennes artikel 1.

Om ulovlighedsindsigelsen mod artikel 15, stk. 2, i forordning nr. 17

27 Sagsøgerne har anført, at artikel 15, stk. 2, i forordning nr. 17 overlader Kommissionen en skønsmargin, som næsten er ubegrænset, for så vidt angår fastsættelsen af bøder, hvilket er i strid med legalitetsprincippet, som er fastsat i artikel 7, stk. 1, i den europæiske konvention til beskyttelse af menneskerettigheder og grundlæggende frihedsrettigheder (EMRK), som blev undertegnet i Rom den 4. november 1950, således som fortolket i retspraksis.

28 Det følger af Domstolens praksis, at det strafferetlige legalitetsprincip er afledt af retssikkerhedsprincippet, som er et generelt fællesskabsretligt princip og navnlig kræver, at alle fællesskabsretlige bestemmelser, især bestemmelser, som pålægger eller gør det muligt at pålægge sanktioner, er klare og utvetydige med henblik på, at de berørte personer utvetydigt kan kende de rettigheder og pligter, som følger heraf, og kan indrette deres handlinger herefter (jf. i denne retning Domstolens dom af 9.7.1981, sag 169/80, Gondrand Frères og Garancini, Sml. s. 1931, præmis 17, af 18.11.1987, sag 137/85, Maizena, Sml. s. 4587, præmis 15, af 13.2.1996, sag C-143/93, van Es Douane Agenten, Sml. I, s. 431, præmis 27, og af 12.12.1996, forenede sager C-74/95 og C-129/95, X, Sml. I, s. 6609, præmis 25).

29 Dette princip, som udgør en del af medlemsstaternes fælles forfatningstraditioner, og som indgår i forskellige internationale traktater, navnlig i EMRK's artikel 7, finder anvendelse på både straffenormer og specifikke administrative instrumenter, som pålægger eller gør det muligt at pålægge administrative sanktioner (jf. i denne retning Maizena-dommen, nævnt i præmis 28 ovenfor, præmis 14 og 15 og den deri nævnte retspraksis). Det finder ikke kun anvendelse på de normer, som fastlægger de forhold, der udgør en overtrædelse, men ligeledes på de normer, som definerer følgerne af en overtrædelse af de førstnævnte normer (jf. i denne retning X-dommen, nævnt i præmis 28 ovenfor, præmis 22 og 25).

30 Det følger i øvrigt af fast retspraksis, at de grundlæggende rettigheder hører til de almindelige retsgrundsætninger, som Fællesskabets retsinstanser skal beskytte (Domstolens udtalelse 2/94 af 28.3.1996, Sml. I, s. 1759, præmis 33, og Domstolens dom af 29.5.1997, sag C-299/95, Kremzow, Sml. I, s. 2629, præmis 14). I denne forbindelse lader Domstolen og Retten sig inspirere af de fælles forfatningsmæssige traditioner i medlemsstaterne samt de anvisninger i form af internationale traktater om beskyttelse af menneskerettighederne, som medlemsstaterne har været med til at udarbejde, og som de senere har tiltrådt. EMRK er herved af særlig betydning (Domstolens dom af 15.5.1986, sag 222/84, Johnston, Sml. s. 1651, præmis 18, og Kremzow-sagen, præmis 14). I artikel 6, stk. 2, EU bestemmes i øvrigt følgende: »Unionen respekterer de grundlæggende rettigheder, således som de garanteres ved [EMRK], og således som de følger af medlemsstaternes fælles forfatningsmæssige traditioner, som generelle principper for fællesskabsretten« (Domstolens dom af 22.10.2002, sag C-94/00, Roquette Frères, Sml. I, s. 9011, præmis 23 og 24, og Rettens dom af 20.2.2001, sag T-112/98, Mannesmannröhren-Werke mod Kommissionen, Sml. II, s. 729, præmis 60).

31 Det skal i denne forbindelse anføres, at EMRK's artikel 7, stk. 1, bestemmer:

»Ingen kan kendes skyldig i strafbar lovovertrædelse på grund af en handling eller undladelse, der ikke udgjorde en strafbar overtrædelse af national eller international ret på den tid, da den blev begået. Ej heller må der pålægges en strengere straf end den, der var anvendelig på det tidspunkt, da den strafbare lovovertrædelse blev begået.«

32 Ifølge Den Europæiske Menneskerettighedsdomstol følger det af denne bestemmelse, at loven klart skal definere de overtrædelser og den straf, de medfører. Denne betingelse er opfyldt, når borgerne ud fra den relevante bestemmelses ordlyd og, om fornødent, ved hjælp af retternes fortolkning heraf kan vide, hvilke handlinger og undladelser der medfører strafansvar (jf. bl.a. Den Europæiske Menneskerettighedsdomstols dom af 22.6.2000, Coëme m.fl. mod Belgien, *Recueil des arrêts et décisions*, 2000-VII, præmis 145).

33 EMRK's artikel 7, stk. 1, kræver i øvrigt ikke, at ordlyden af den bestemmelse, i medfør af hvilken disse sanktioner pålægges, er så præcis, at følgerne af en overtrædelse af disse bestemmelser kan forudsiges med absolut sikkerhed. Ifølge Den Europæiske Menneskerettighedsdomstols praksis medfører bestemmelsens vage ordlyd nemlig ikke nødvendigvis en tilsidesættelse af EMRK's artikel 7, og den omstændighed, at en lov giver en skønsbeføjelse, er ikke i sig selv i strid med kravet om forudsigelighed, hvis udstrækningen af og reglerne om udøvelse af en sådan beføjelse er defineret med tilstrækkelig klarhed, henset til det pågældende lovlige formål, således at borgeren har en passende beskyttelse mod vilkårlighed (jf. Den Europæiske Menneskerettighedsdomstols dom af 25.2.1992, Margareta og Roger Andersson mod Sverige, serie A, nr. 226, præmis 75). Ud over selve lovens tekst tager Den Europæiske Menneskerettighedsdomstol i denne forbindelse hensyn til spørgsmålet, om anvendte ubestemte begreber er blevet præciseret ved fast og offentliggjort retspraksis (jf. Den Europæiske Menneskerettighedsdomstols dom af 27.9.1995, G mod Frankrig, serie A, nr. 325-B, præmis 25).

34 Hvad angår medlemsstaternes fælles forfatningstraditioner er der intet forhold, som gør det muligt for Retten at tillægge det generelle fællesskabsretlige princip, som legalitetsprincippet udgør, en anden fortolkning end den, der følger af det ovenstående. Sagsøgerne har således blot uden øvrige præciseringer anført, at der på nationalt plan ikke findes en sammenlignelig bemyndigelse til en myndighed, som gør det muligt for denne at pålægge bøder på en næsten ubegrænset måde.

35 For så vidt angår lovligheden af artikel 15, stk. 2, i forordning nr. 17 i forhold til det strafferetlige legalitetsprincip, således som det er anerkendt af Fællesskabets retsinstanser i overensstemmelse med de i EMRK opstillede anvisninger og medlemsstaternes fælles forfatningstraditioner, skal det fastslås, at i modsætning til det af sagsøgerne anførte har Kommissionen ikke en ubegrænset skønsmargin ved fastsættelse af bøder for overtrædelse af konkurrencereglerne.

36 Artikel 15, stk. 2, i forordning nr. 17 begrænser nemlig selv Kommissionens skønsbeføjelse. For det første præciseres det, at Kommissionen »[v]ed beslutning kan […] pålægge virksomheder og sammenslutninger af virksomheder bøder på mindst [1 000 EUR] og højst [1 000 000 EUR] […], idet sidstnævnte beløb dog kan forhøjes til 10% af omsætningen i det sidste regnskabsår i hver af de virksomheder, som har medvirket ved overtrædelsen«, og der er således fastsat et loft for bøderne i henhold til de pågældende virksomheders omsætning, dvs. i henhold til et objektivt kriterium. Selv om der ikke er et absolut loft, som finder anvendelse på alle overtrædelser af konkurrencereglerne, er der imidlertid et absolut loft, som kan beregnes, for den bøde, der kan pålægges, og som beregnes for hver virksomhed for hvert overtrædelsestilfælde, således at det maksimale bødebeløb, der kan pålægges en given virksomhed, kan fastsættes på forhånd. For det andet pålægger denne bestemmelse Kommissionen at fastsætte bøderne i hvert tilfælde ved at tage »hensyn til både overtrædelsens grovhed og dens varighed«.

37 Selv om det er korrekt, at disse to kriterier overlader Kommissionen en vid skønsmargin, forholder det sig ikke desto mindre således, at der er tale om kriterier, som andre lovgivere anvender for tilsvarende bestemmelser, og som giver Kommissionen mulighed for at vedtage sanktioner under hensyntagen til den pågældende adfærds grad af ulovlighed.

38 Det skal bemærkes, at Rådet ved at bestemme, at bødebeløbene i tilfælde af overtrædelse af konkurrencereglerne kan gå fra 1 000 EUR og til 10% af den pågældende virksomheds omsætning, ikke har overladt Kommissionen en overdreven skønsmargin. Det skal særligt bemærkes, at loftet på 10% af den pågældende virksomheds omsætning er rimeligt, henset til de interesser, som Kommissionen forsvarer inden for rammerne af forfølgelse og sanktionering af sådanne overtrædelser.

39 Det skal i denne henseende bemærkes, at sanktionerne i artikel 15, stk. 2, i forordning nr. 17 i tilfælde af overtrædelse af artikel 81 EF og 82 EF udgør et nøgleinstrument, som Kommissionen råder over for at sikre, at der i Fællesskabet indføres en »ordning, der sikrer, at konkurrencen inden for det indre marked ikke fordrejes« [artikel 3, stk. 1, litra g), EF]. Denne ordning giver Kommissionen mulighed for at udføre sin opgave,

som består i gennem oprettelsen af et fælles marked bl.a. at fremme en harmonisk, afbalanceret og bæredygtig udvikling af den økonomiske virksomhed og en høj konkurrenceevne (artikel 2 EF). Ordningen er endvidere nødvendig for inden for Fællesskabet at gennemføre økonomiske politikker, som føres i overensstemmelse med princippet om en åben markedsøkonomi med fri konkurrence (artikel 4, stk. 1 og 2, EF). Artikel 15, stk. 2, i forordning nr. 17 giver således mulighed for at indføre en ordning, der svarer til Kommissionens grundlæggende opgaver.

40 Det skal således anføres, at artikel 15, stk. 2, i forordning nr. 17 definerer kriterierne og grænserne for Kommissionens udøvelse af sin beføjelse på bødeområdet, samtidig med at Kommissionen overlades en vis skønsmargin.

41 Det skal endvidere bemærkes, at Kommissionen ved fastsættelsen af bøder i medfør af artikel 15, stk. 2, i forordning nr. 17 er forpligtet til at overholde de generelle retsprincipper, navnlig ligebehandlingsprincippet og proportionalitetsprincippet, således som de er fortolket i Domstolens og Rettens praksis. Det skal ligeledes tilføjes, at disse to retsinstanser i medfør af artikel 229 EF og artikel 17 i forordning nr. 17 har fuld prøvelsesret i søgsmål til prøvelse af beslutninger, hvorved Kommissionen har fastsat en bøde, og de kan ikke alene annullere de af Kommissionen trufne beslutninger, men ligeledes ophæve, nedsætte eller forhøje den pålagte bøde. Kommissionens administrative praksis er således underlagt Fællesskabets retsinstansers fulde prøvelsesret. I modsætning til det af sagsøgerne påståede fører denne kontrol ikke til, at Fællesskabets retsinstanser — til hvem hvervet som lovgiver hævdes at være tildelt — overskrider deres kompetencer og tilsidesætter artikel 7, stk. 1, EF, henset til, dels at en sådan kontrol er udtrykkeligt fastsat i de nævnte bestemmelser, hvis gyldighed ikke er bestridt, dels at Fællesskabets retsinstanser udøver kontrollen under overholdelse af kriterierne i artikel 15, stk. 2, i forordning nr. 17.

42 Kommissionen har endvidere selv på grundlag af kriterierne i artikel 15, stk. 2, i forordning nr. 17, som er præciseret i Domstolens og Rettens praksis, udviklet en beslutningspraksis, der er offentligt kendt og tilgængelig. Selv om Kommissionens tidligere beslutningspraksis ikke i sig selv udgør den retlige ramme for bøder på konkurrenceområdet (Domstolens dom af 21.9.2006, sag C-167/04 P, JCB Service mod Kommissionen, Sml. I, s. 8935, præmis 201 og 205, og af 7.6.2007, sag C-76/06 P, Britannia Alloys & Chemicals mod Kommissionen, Sml. I, s. 4405, præmis 60), forholder det sig ikke desto mindre således, at Kommissionen i medfør af ligebehandlingsprincippet, der udgør et generelt retsprincip, som Kommissionen er forpligtet til at overholde, ikke må behandle ensartede situationer forskelligt eller forskellige situationer ens, medmindre en sådan forskelsbehandling er objektivt begrundet (Domstolens dom af 13.12.1984, sag 106/83, Sermide, Sml. s. 4209, præmis 28, og Rettens dom af 14.5.1998, sag T-311/94, BPB de Eendracht mod Kommissionen, Sml. II, s. 1129, præmis 309).

43 Det følger af fast retspraksis, at Kommissionen til enhver tid kan tilpasse bødeniveauet, for at Fællesskabets konkurrenceregler kan anvendes effektivt (Domstolens dom af 7.6.1983, forenede sager 100/80-103/80, Musique diffusion française m.fl. mod Kommissionen, Sml. s. 1825, præmis 109, og Rettens dom af 20.3.2002, sag T-23/99, LR af 1998, Sml. II, s. 1705, præmis 237), hvorfor en sådan ændring af en administrativ praksis således kan anses for objektivt begrundet i formålet med generelt at forebygge overtrædelser af Fællesskabets konkurrenceregler. Den af sagsøgerne påståede og anfægtede nylige stigning i bødeniveauet kan derfor ikke i sig selv anses for ulovlig i forhold til det strafferetlige legalitetsprincip, eftersom stigningen forbliver inden for de retlige rammer, der er defineret i artikel 15, stk. 2, i forordning nr. 17, således som den er fortolket af Fællesskabets retsinstanser.

44 Der skal endvidere tages hensyn til, at Kommissionen med ønsket om gennemsigtighed og med henblik på at forbedre retssikkerheden for de berørte virksomheder har offentliggjort retningslinjerne for beregningen af bøder i henhold til artikel 15, stk. 2, i forordning nr. 17 og artikel 65, stk. 5, [KS] (EFT 1998 C 9, s. 3, herefter »retningslinjerne«), hvori den angiver den beregningsmetode, der anvendes i det konkrete tilfælde. I denne forbindelse har Domstolen i øvrigt fundet, at Kommissionen med vedtagelsen af sådanne vejledende regler og med offentliggørelsen heraf, hvorved det tilkendegives, at den fremover vil anvende dem på de af reglerne omhandlede tilfælde, har pålagt sig selv en begrænsning for udøvelsen af sit skøn og ikke kan fravige disse regler uden i givet fald at blive mødt med en sanktion for tilsidesættelse af almindelige retsgrundsætninger, såsom ligebehandlingsprincippet og princippet om

beskyttelse af den berettigede forventning. Selv om retningslinjerne endvidere ikke udgør den retlige hjemmel for beslutningen, fastlægger de generelt og abstrakt den metode, som Kommissionen har pålagt sig selv at anvende med henblik på udmålingen af de bøder, der pålægges ved beslutningen, og de garanterer dermed retssikkerheden for virksomhederne (Domstolens dom af 28.6.2005, forenede sager C-189/02 P, C-202/02 P, C-205/02 P — C-208/02 P og C-213/02 P, Dansk Rørindustri m.fl. mod Kommissionen, Sml. II, s. 5425, præmis 211 og 213). Det følger heraf, at Kommissionens vedtagelse af retningslinjer, i det omfang de er omfattet af de retlige rammer i artikel 15, stk. 2, i forordning nr. 17, udelukkende har bidraget til at præcisere grænserne for udøvelsen af Kommissionens skønsbeføjelse, som allerede følger af denne bestemmelse, uden at det kan udledes, at fællesskabslovgiver oprindeligt havde undladt at fastsætte grænser for Kommissionens kompetence på det omhandlede område.

45 Henset til de forskellige ovenfor anførte forhold kan en velunderrettet erhvervsdrivende således efter omstændighederne med juridisk bistand, på en tilstrækkeligt præcis måde forudsige metoden og størrelsen af de bøder, han risikerer ved en given adfærd. Den omstændighed, at denne erhvervsdrivende ikke på forhånd kan kende det nøjagtige bødeniveau, som Kommissionen vil pålægge i hver enkelt sag, kan ikke udgøre en tilsidesættelse af det strafferetlige legalitetsprincip, henset til, at de afstraffende og afskrækkende formål på grund af grovheden af de overtrædelser, som Kommissionen skal forfølge, begrunder, at det undgås, at virksomhederne er i stand til at vurdere fordelene ved deres deltagelse i en overtrædelse ved på forhånd at tage hensyn til den bøde, som de vil blive pålagt på grund af denne ulovlige adfærd.

46 Selv hvis virksomhederne ikke på forhånd er i stand til at kende det nøjagtige bødeniveau, som Kommissionen anvender i hver enkelt sag, skal det i denne forbindelse bemærkes, at Kommissionen i overensstemmelse med artikel 253 EF er forpligtet til i beslutningen om pålæggelse af en bøde — og dette uanset beslutningens generelle sammenhæng — at give en begrundelse, navnlig for den pålagte bødes størrelse og den valgte metode i denne henseende. Det skal af denne begrundelse klart og utvetydigt fremgå, hvilke betragtninger Kommissionen har lagt til grund, således at de berørte kan

gøre sig bekendt med baggrunden for den trufne foranstaltning med henblik på at anlægge sag ved Fællesskabets retsinstanser, og i givet fald give dem mulighed for at udøve kontrol.

47 Hvad endelig angår argumentet om, at Rådet ved definitionen af rammerne for bøden ved vedtagelsen af bestemmelserne i artikel 15, stk. 2, i forordning nr. 17 har tilsidesat sin forpligtelse til klart at angive grænserne for de beføjelser, der overlades Kommissionen, og faktisk har overdraget Kommissionen en kompetence, som i henhold til traktaten tilkommer Rådet, og dermed har tilsidesat artikel 83 EF og 229 EF, skal det anses for at være uden grundlag.

48 For det første er der tidligere redegjort for, at selv om artikel 15, stk. 2, i forordning nr. 17 overlader Kommissionen en vid skønsmargin, begrænser den imidlertid udøvelsen heraf ved at indføre objektive kriterier, som Kommissionen skal henholde sig til. For det andet skal det bemærkes, at forordning nr. 17 er vedtaget med hjemmel i artikel 83, stk. 1, EF, som bestemmer, at »[d]e fornødne forordninger og direktiver om anvendelsen af principperne i artikel 81 [EF] og 82 [EF] udstedes af Rådet […] på forslag af Kommissionen og efter høring af Europa-Parlamentet«. Disse forordninger eller direktiver har navnlig til formål i henhold til artikel 83, stk. 2, litra a) og d), EF henholdsvis »ved indførelsen af bøder og tvangsbøder at sikre overholdelsen af de i artikel 81, stk. 1, [EF] og artikel 82 [EF] nævnte forbud«, og »at fastlægge opgavefordelingen mellem Kommissionen og Domstolen i forbindelse med anvendelsen af de i dette stykke nævnte bestemmelser«. Det skal i øvrigt bemærkes, at Kommissionen i medfør af artikel 211, første led, EF skal »drage omsorg for gennemførelsen af de i denne traktat indeholdte bestemmelser og af de bestemmelser, som med hjemmel i denne træffes af institutionerne«, og Kommissionen har i medfør af samme artikels tredje led »beføjelse til selvstændigt at træffe beslutninger«.

49 Det følger heraf, at beføjelsen til at pålægge bøder i tilfælde af tilsidesættelse af artikel 81 EF og 82 EF ikke kan anses for oprindeligt at tilkomme Rådet, som har overdraget den eller delegeret udøvelsen heraf til Kommissionen i henhold til artikel

202, tredje led, EF. I overensstemmelse med de ovenfor citerede traktatbestemmelser giver denne beføjelse nemlig Kommissionen sin egen rolle med at drage omsorg for fællesskabsrettens anvendelse, hvilken rolle er blevet præciseret, fastlagt og formaliseret i forordning nr. 17 for så vidt angår anvendelsen af artikel 81 EF og 82 EF. Den beføjelse til at pålægge bøder, som denne forordning giver Kommissionen, følger derfor af bestemmelser i selve traktaten og tilsigter at give mulighed for den effektive anvendelse af forbuddene i disse artikler (jf. i denne retning Rettens dom af 12.7.2001, forenede sager T-202/98, T-204/98 og T-207/98, Tate & Lyle m.fl. mod Kommissionen, Sml. II, s. 2035, præmis 133). Sagsøgernes argument skal derfor forkastes.

50 Det følger af samtlige ovenstående betragtninger, at ulovlighedsindsigelsen mod artikel 15, stk. 2, i forordning nr. 17 skal forkastes som ugrundet (jf. i denne retning Rettens dom af 27.9.2006, sag T-43/02, Jungbunzlauer mod Kommissionen, Sml. II, s. 3435, præmis 69-92, og af 5.4.2006, sag T-279/02, Degussa mod Kommissionen, Sml. II, s. 897, præmis 66-88).

51 Det skal endelig understreges, at sagsøgerne »subsidiært« har gjort gældende, at artikel 15, stk. 2, i forordning nr. 17 ville kunne betragtes som forenelig med legalitetsprincippet, hvis Kommissionen fortolkede bestemmelsen restriktivt, hvilket den ikke er rede til at gøre.

52 Det skal i denne forbindelse bemærkes, at sagsøgerne alene har formuleret visse generelle betragtninger vedrørende den måde, hvorpå Kommissionen generelt skulle ændre sin politik på bødeområdet ved at udvikle en gennemsigtig og sammenhængende beslutningspraksis, men de har ikke fremført et generelt klagepunkt mod beslutningen.

Om Schunk GmbH og SKT's fælles og solidariske ansvar

53 Det skal indledningsvis bemærkes, at i modsætning til, hvad sagsøgerne har gjort gældende, fremgår de betingelser, under hvilke Schunk GmbH er blevet gjort til adressat for beslutningen, klart af denne.

54 Det følger af betragtning 257 til beslutningen, at Kommissionen er af den opfattelse, at »skønt [SKT] var den juridiske person, som deltog direkte i kartellet, var Schunk GmbH som moderselskab, der ejede 100%, i stand til at udøve afgørende indflydelse på [SKT's] forretningsmæssige politik på tidspunktet for overtrædelsen, og man må antage, at virksomheden faktisk havde indflydelse på deltagelsen i kartellet«. Kommissionen fandt således, at de to virksomheder »udgjorde en økonomisk enhed, som fremstillede og solgte elektriske og mekaniske kul- og grafitprodukter inden for EØS, og som deltog i kartellet«, og de skulle således erklæres fælles og solidarisk ansvarlige for den begåede overtrædelse.

55 Det skal i denne forbindelse bemærkes, at ansvaret for en virksomheds konkurrencebegrænsende adfærd kan pålægges en anden virksomhed, hvis den førstnævnte virksomhed ikke frit har bestemt sin adfærd på markedet, men i det væsentlige har fulgt instrukser fra sidstnævnte virksomhed, navnlig under hensyn til de økonomiske og juridiske forbindelser mellem virksomhederne (Domstolens dom af 16.11.2000, sag C-294/98 P, Metsä-Serla m.fl. mod Kommissionen, Sml. I, s. 10065, præmis 27, og dommen i sagen Dansk Rørindustri m.fl. mod Kommissionen, nævnt i præmis 44 ovenfor, præmis 117). Et moderselskab kan således tilregnes en adfærd udvist af et datterselskab, når datterselskabet ikke frit bestemmer sin adfærd på markedet, men i det væsentlige følger instrukser fra moderselskabet, idet disse to virksomheder udgør en økonomisk enhed (Domstolens dom af 14.7.1972, sag 48/69, ICI mod Kommissionen, Sml. 1972, s. 151, org.ref.: Rec. s. 619, præmis 133 og 134).

56 I det særlige tilfælde, hvor et moderselskab besidder 100% af kapitalen i et datterselskab, som har begået en overtrædelse, foreligger der en simpel formodning om, at moderselskabet faktisk har øvet afgørende indflydelse på den adfærd, dets datterselskab har udvist (jf. i denne retning Domstolens dom af 25.10.1983, sag 107/82, AEG mod Kommissionen, Sml. s. 3151, præmis 50, og Rettens dom af 20.4.1999, forenede sager T-305/94 — T-307/94, T-313/94 — T-316/94, T-318/94, T-325/94, T-328/94, T-329/94 og T-335/94, Limburgse Vinyl Maatschappij m.fl. mod Kommissionen, den såkaldte »PVC II-dom«, Sml. II, s. 931, præmis 961 og 984), og at de derfor udgør én virksomhed i artikel 81 EF's forstand (Rettens dom af 15.6.2005, forenede sager T-71/03, T-74/03, T-87/03 og T-91/03, Tokai Carbon m.fl. mod Kommissionen, ikke trykt i Samling af Afgørelser, herefter »Tokai II-dommen«, præmis 59). Det påhviler derfor det moderselskab, som ved Fællesskabets retsinstanser anfægter en kommissionsbeslutning, hvori det pålægges en bøde for en adfærd, som datterselskabet har udvist, at afkræfte denne formodning ved at føre tilstrækkelige beviser for, at datterselskabet har været uafhængigt (Rettens dom af 27.9.2006, sag T-314/01, Avebe mod Kommissionen, Sml. II, s. 3085, præmis 136, jf. også i denne retning Domstolens dom af 16.11.2000, sag C-286/98 P, Stora Kopparbergs Bergslags mod Kommission, Sml. I, s. 9925 (herefter »Stora-dommen«), præmis 29).

57 Det skal i denne forbindelse understreges, at selv om det er korrekt, at Domstolen i præmis 28 og 29 i Stora-dommen, nævnt ovenfor i præmis 56 — ud over ejerskab af 100% af datterselskabets kapital — har henvist til andre omstændigheder, som f.eks. den manglende anfægtelse af den indflydelse, som moderselskabet har udøvet på datterselskabets handelspolitik, og den fælles repræsentation af de to virksomheder under den administrative procedure, forholder det sig ikke desto mindre således, at Domstolen kun har henvist til de nævnte omstændigheder for at redegøre for de forskellige forhold, som Retten havde støttet sine overvejelser på med henblik på at konkludere, at disse ikke udelukkende blev lagt til grund ud fra det forhold, at moderselskabet besidder hele kapitalen i datterselskabet. Den omstændighed, at Domstolen har bekræftet Rettens vurdering i den pågældende sag, kan derfor ikke medføre, at princippet fastsat i præmis 50 i dommen i sagen AEG mod Kommissionen, nævnt ovenfor i præmis 56, ændres. Det skal tilføjes, at Domstolen i præmis 29 i Stora-dommen, nævnt ovenfor i præmis 56, udtrykkeligt har bemærket, at »da der var tale om, at moderselskabet ejede hele aktiekapitalen i datterselskabet, kunne Retten nemlig — som påpeget af Kommissionen — retmæssigt lægge til grund, at moderselskabet faktisk øvede afgørende indflydelse på datterselskabets adfærd«, og at det under disse betingelser påhvilede appellanten at føre tilstrækkelige beviser med henblik på at afkræfte denne »formodning«.

58 I den foreliggende sag har Schunk GmbH under retsmødet som svar på et spørgsmål fra Retten udtrykkeligt bekræftet, at selskabet ejede SKT 100% på tidspunktet for overtrædelsen, og det skal således formodes, at selskabet faktisk øvede afgørende indflydelse på datterselskabets adfærd, idet Schunk GmbH kan afkræfte denne formodning ved at føre tilstrækkelige beviser for SKT's selvstændighed.

59 Det følger af Schunk GmbH's indlæg, at virksomhedens argumentation vedrørende SKT's selvstændighed i det væsentlige blot bygger på virksomhedens særlige art, nemlig som holdingselskab. Schunk GmbH har heraf udledt en funktionel uafhængighed af SKT og har i øvrigt påberåbt sig en organisatorisk uafhængighed af denne, hvilket modsiger Kommissionens påstand om, at Schunk GmbH og SKT udgjorde en økonomisk enhed og handlede som en virksomhed i artikel 81 EF's forstand i den foreliggende sag.

60 Begrebet holding dækker forskellige situationer, men et holdingselskab kan generelt defineres som et selskab, der ejer andele i et eller flere selskaber med henblik på at kontrollere disse.

61 I betragtning 260 til beslutningen har Kommissionen henvist til artikel 3 i Schunk GmbH's vedtægter, hvorefter »formålet med virksomheden er opkøb, salg, administration, navnlig strategisk forvaltning af industrielle besiddelser«.

62 Selv om denne definition af Schunk GmbH's erhvervsmæssige formål bekræfter synspunktet om, at selskabet alene er et finansielt holdingselskab, som ikke udøver nogen industriel eller erhvervsmæssig aktivitet, er udtrykket »strategisk forvaltning af industrielle besiddelser« tilstrækkeligt bredt til i praksis at omfatte en aktivitet med forvaltning og ledelse af datterselskaber. Det skal bemærkes, at samme artikel 3 i Schunk GmbH's vedtægter ligeledes bestemmer, at »selskabet har beføjelser til at træffe

alle de nødvendige foranstaltninger for direkte eller indirekte at nå det formål«, der er nævnt i foregående bestemmelse.

63 I forbindelse med en gruppe virksomheder — som i den foreliggende sag — er et holdingselskab i øvrigt et selskab, som har til formål at samle deltagerne i de forskellige selskaber, og hvis funktion er at sikre en enhed i ledelsen. Det følger af betragtning 30 til beslutningen, at Schunk GmbH er hovedmoderselskabet i Schunk-gruppen, som omfatter mere end 80 datterselskaber, og at selskabet er »ansvarligt bl.a. for gruppens »grafit og keramik«-afdeling, som bl.a. beskæftiger sig med elektriske og mekaniske kul- og grafitprodukter«.

64 Den omstændighed, at der findes en enhed i ledelsen og koordineringen, ses af de betingelser, under hvilke SKT har redegjort for og fremlagt sin omsætning for 1998 til Kommissionen, idet selskabet anførte, at det havde ret til at trække værdien af de børster, der var sat fast på børsteholdere, fra i sin omsætning.

65 Kommissionen har således i betragtning 262 til beslutningen anført følgende:

»Disse børsteholdere er fremstillet af Schunk Metall- und Kunststofftechnik GmbH, et andet datterselskab i Schunk-gruppen. Hvis [SKT] rent faktisk førte en selvstændig forretningspolitik, ville selskabet systematisk have medtaget salg af disse børster til Schunk Metall- und Kunskstofftechnik GmbH i oplysningerne vedrørende selskabets omsætning. Den omstændighed, at selskabet har anmodet om ikke at følge denne fremgangsmåde, viser, at selskabet mente, at der var tale om salg, som indebar overførsel til et andet selskab i gruppen, der var underlagt kontrol af en juridisk enhed med højere stilling inden for Schunk-gruppen, og ikke om selvstændigt salg til en

uafhængig køber. [SKT] har således kvalificeret disse salg til Schunk Metall- und Kunststofftechnik GmbH som »intern omsætning« og »egetforbrug«.«

66 Den beskrevne situation viser en umiskendelig hensyntagen til gruppens interesser og går imod påstanden om, at SKT er fuldstændig uafhængigt. Datterselskabet SKT's betydning for Schunk-gruppen og særligt Schunk GmbH, der ejer 100% af SKT's kapital, skal endvidere understreges. Mens gruppen således fremlagde en konsolideret omsætning på 584 mio. EUR for 2002, havde SKT i samme år en samlet omsætning på 113,6 mio. EUR.

67 Foruden ordlyden af artikel 3 i Schunk GmbH's vedtægter har Kommissionen henvist til SKT's særlige juridiske form, idet selskabet er oprettet som selskab med begrænset hæftelse (Gesellschaft mit beschränkter Haftung, GmbH). Schunk GmbH har ikke anfægtet betragtning 259 til beslutningen, som er affattet således:

»I henhold til tysk selskabsret kontrollerer [deltagerne] i et [selskab] med begrænset hæftelse (GmbH) fuldstændigt ledelsen af GmbH-selskabet. De udnævner og afskediger bl.a. selskabets direktører. De træffer endvidere de nødvendige foranstaltninger for at undersøge og kontrollere måden, hvorpå selskabet ledes. Selskabets direktion er endvidere forpligtet til på anmodning af en [deltager] straks at fremlægge oplysninger vedrørende selskabets aktiviteter og give adgang til selskabets regnskaber og dokumenter.«

68 På det organisatoriske plan har Schunk GmbH anført, at der ikke er nogen personoverlapning mellem de to selskaber, såsom »fælles personstrukturer mellem

flere selskaber, som f.eks. en person, der er medlem af bestyrelsen i flere selskaber samtidig og over en relativ lang periode, eller gensidige udnævnelser af direktører eller bestyrelser«.

69 Det skal imidlertid bemærkes, at Schunk GmbH ikke til støtte for sine argumenter har fremlagt nogen som helst dokumentbeviser, som ville have kunnet være fremlagt i form af bl.a. lister over medlemmerne i de to selskabers beslutningsorganer i den periode, hvori overtrædelsen fandt sted.

70 Herefter er den omstændighed, at Schunk GmbH's selskabsformål gør det muligt at konkludere, at dette selskab er et holdingselskab, hvis rolle i henhold til vedtægterne var at forvalte selskabets aktier i andre selskaber, ikke tilstrækkelig i sig selv til at afkræfte den formodning, som følger af, at selskabet ejer hele selskabskapitalen i SKT.

71 Denne konklusion gør det overflødigt at foretage en undersøgelse af bevisværdien af et forhold nævnt i betragtning 261 til beslutningen, som var tænkt som bevis for, at Schunk GmbH's direktion ikke kunne være uvidende om SKT's deltagelse i de konkurrencebegrænsende aftaler, nemlig den rolle, som F., hvis navn fremgår af en repræsentant for Morgans adressebog, og som senere er blevet direktør for Schunk GmbH, spillede.

72 Det skal i øvrigt bemærkes, at den parallel, som Schunk GmbH trækker mellem Hoffmanns situation og den selvstændige behandling, som denne har været genstand for fra Kommissionen, er uden relevans, for så vidt som Kommissionen har henvist til dette selskabs særlige ansvar i perioden fra september 1994 til oktober 1999, dvs. før selskabet blev opkøbt af Schunk GmbH.

73 Schunk GmbH har endelig gjort gældende, at det som betingelse for, at et moderselskab kan gøres ansvarligt for en overtrædelse begået af dets datterselskab, kræves, at det godtgøres, at moderselskabet selv har overtrådt konkurrencereglerne, og at tilregnelsen af overtrædelsen begået af en person mod en anden tilsidesatte princippet om individuelt ansvar, hvorefter et retssubjekt alene kan sanktioneres, når det kan foreholdes en personlig overtrædelse.

74 Det skal blot bemærkes, at Schunk GmbH's argumentation hviler på en urigtig forudsætning om, at der ikke blev konstateret nogen overtrædelse fra selskabets side. Det fremgår derimod af betragtning 257 til og artikel 1 i beslutningen, at Schunk GmbH individuelt blev pålagt en sanktion for en overtrædelse, som selskabet blev anset for selv at have begået som følge af de økonomiske og juridiske forbindelser, det havde med SKT, og som gjorde det muligt for selskabet at bestemme SKT's adfærd på markedet (jf. i denne retning dommen i sagen Metsä-Serla m.fl. mod Kommissionen, nævnt i præmis 55 ovenfor, præmis 34).

75 Det følger af ovennævnte bemærkninger, at Schunk GmbH ikke har godtgjort, at det var med urette, at Kommissionen erklærede selskabet fælles og solidarisk ansvarligt med SKT for betalingen af bøden på 30,87 mio. EUR.

76 Følgelig skal anbringendet om, at Kommissionen har anvendt artikel 15, stk. 2, i forordning nr. 17 fejlagtigt ved at tage hensyn til Schunk GmbH's samlede omsætning, idet dette selskab med urette blev anset for fælles og solidarisk ansvarligt med SKT, forkastes, idet det bygger på en urigtig forudsætning.

Om anbringenderne vedrørende overtrædelsen

— Indledende bemærkninger

77 Som det er blevet anført, indebærer sagsøgernes argumenter til støtte for anbringendet om Kommissionens tilsidesættelse af proportionalitetsprincippet og ligebehandlingsprincippet ved fastsættelsen af bødens størrelse anfægtelser af den af Kommissionen fastslåede overtrædelse og rejser således spørgsmålet om de omhandlede virksomheders ansvar.

78 Sagsøgerne har således gjort gældende, at Kommissionen med urette har fastslået,

— at de karteldeltagende virksomheder efter fælles overenskomst besluttede at afstå fra at reklamere og deltage i udstillinger

— at SKT deltog i aftalerne vedrørende forbuddet mod levering af kulblokke til forarbejdningsvirksomheder

— at produkterne og kunderne på området for biludstyr og forbrugsvarer havde været genstand for konkurrencebegrænsende aftaler

— at de berørte virksomheder havde fulgt en »samlet plan, som tilsigtede varigt at ændre konkurrencestrukturerne på markedet ved hjælp af opkøb af virksomheder«, idet en sådan plan aldrig har eksisteret eller kunnet være indgået og gennemført af andre end SGL og Morgan uden sagsøgernes vidende

— at de berørte virksomheder havde gjort brug af en særligt avanceret metode til kontrol med og gennemførelse af deres aftaler.

79 Kommissionen har som svar på disse argumenter anført, at sagsøgerne ikke i deres svar på klagepunktsmeddelelsen har anfægtet rigtigheden af visse faktiske omstændigheder i den pågældende meddelelse, som således anfægtes for første gang under annullationssøgsmålet ved Retten. I henhold til fast retspraksis skal de faktiske omstændigheder, som er fastslået under den administrative procedure, imidlertid betragtes som godtgjort og kan ikke længere anfægtes ved retsinstanserne.

80 Det bemærkes i denne forbindelse, at klagepunktsmeddelelsen, som tilsigter at sikre de virksomheder, der er adressater for meddelelsen, en effektiv udøvelse af retten til forsvar, medfører en begrænsning af genstanden for den procedure, der er indledt over for en virksomhed, for så vidt som meddelelsen fastsætter Kommissionens holdning over for den pågældende virksomhed, og institutionen kan ikke i sin beslutning medtage klagepunkter, der ikke fremgår af klagepunktsmeddelelsen (jf. i denne retning Domstolens dom af 14.7.1972, sag 54/69, Francolor mod Kommissionen, Sml. 1972, s. 233, org.ref.: Rec. s. 851, præmis 12, og af 15.10.2002, forenede sager C-238/99 P, C-244/99 P, C-245/99 P, C-247/99 P, C-250/99 P — C-252/99 P og C-254/99 P, Limburgse Vinyl Maatschappij m.fl. mod Kommissionen, Sml. I, s. 8375, præmis 86).

81 Det er bl.a. på baggrund af svarene på klagepunktsmeddelelsen fra de virksomheder, der er adressater herfor, at Kommissionen skal fastsætte sin holdning for så vidt angår følgerne af den administrative procedure.

82 Kommissionen har på den ene side ret eller eventuelt pligt til at gennemføre nye undersøgelser, såfremt forløbet af den administrative procedure viser nødvendigheden af yderligere prøvelse (Domstolens dom af 14.7.1972, sag 52/69, Gregy mod Kommissionen, Sml. 1972, s. 225, org.ref.: Rec. s. 787, præmis 14), hvilket kan føre Kommissionen til at fremsende en yderligere klagepunktsmeddelelse til de pågældende virksomheder.

83 Kommissionen kan på den anden side på baggrund af svarene på klagepunktsmeddelelsen og særligt de berørte virksomheders anerkendelse af de faktiske omstændigheder og de forhold, der er kommet frem under undersøgelsen, finde, at den er i stand til at vedtage en endelig beslutning, som afslutter den administrative procedure og dennes opgave, som er at fastlægge og godtgøre de faktiske omstændigheder, der ligger til grund for overtrædelsen. I denne beslutning fastslår Kommissionen de berørte virksomheders ansvar og fastsætter størrelsen af den bøde, der i givet fald pålægges disse virksomheder.

84 Det er i denne sammenhæng, at Domstolen i præmis 37 i dom af 16. november 2000, SCA Holding mod Kommissionen (sag C-297/98 P, Sml. I, s. 10101), har anført, at hvis virksomheden ikke udtrykkeligt anerkender rigtigheden af de faktiske omstændigheder, skal Kommissionen bevise disse, og virksomheden kan fortsat under en retssag fremføre alle de argumenter til sit forsvar, den måtte finde hensigtsmæssige. Derimod er dette ikke tilfældet, når den pågældende virksomhed har anerkendt de faktiske forhold (Rettens dom af 9.7.2003, sag T-224/00, Archer Daniels Midland og Archer Daniels Midland Ingredients mod Kommissionen, Sml. II, s. 2597, præmis 227, og af 29.4.2004, forenede sager T-236/01, T-239/01, T-244/01 — T-246/01, T-251/01 og T-252/01, Tokai Carbon m.fl. mod Kommissionen, Sml. II, s. 1181, herefter »Tokai I-dommen«, præmis 108, jf. ligeledes i denne retning Tokai II-dommen, nævnt i præmis 56 ovenfor, præmis 324 og 326).

85 Denne retspraksis har ikke til formål at begrænse anlæggelsen af sager fra virksomheder, som Kommissionen har sanktioneret, men at præcisere rækkevidden af den anfægtelse, der kan indbringes for retsinstanserne med henblik på at undgå, at fastlæggelsen af de faktiske omstændigheder, som ligger til grund for den omhandlede

overtrædelse, flyttes fra Kommissionen til Retten, idet bemærkes, at sidstnævnte, når den skal træffe afgørelse i en sag anlagt med hjemmel i artikel 230 EF, har beføjelse til at prøve lovligheden af den beslutning, hvorved der pålægges en sanktion, og i givet fald at omgøre denne i henhold til sin fulde prøvelsesret (Rettens kendelse af 9.11.2004, sag T-252/03, FNICGV mod Kommissionen, Sml. II, s. 3795, præmis 24).

86 I det foreliggende tilfælde har Kommissionen den 23. maj 2003 fremsendt en klagepunktsmeddelelse til sagsøgerne, idet disse fik en frist på otte uger til at gøre sig bekendt hermed og fremkomme med en besvarelse. I løbet af denne periode har sagsøgerne, bistået af deres advokater, kunnet undersøge de klagepunkter, der er gjort gældende mod dem af Kommissionen, og med dette kendskab afgøre, hvilken holdning de ville indtage, ligeledes henset til samarbejdsmeddelelsen.

87 I sin besvarelse af klagepunktsmeddelelsen har Schunk GmbH anført, at selskabet ikke anfægter de faktiske omstændigheder eller den retlige kvalificering af disse faktiske omstændigheder som værende ulovlige aftaler og/eller samordnet praksis, men at det anfægter den omstændighed, at det gøres ansvarligt for SKT's overtrædelse af konkurrencereglerne. Schunk GmbH's svar indebærer således, at selskabet bestrider et fælles og solidarisk ansvar med SKT.

88 Hvad angår SKT tager denne virksomheds svar en særlig form, for så vidt som den indeholder en indledende præsentationstekst, hvori generelt anføres:

»[SKT] anfægter ikke de faktiske omstændigheder […] Virksomheden anfægter heller ikke den retlige kvalificering af disse omstændigheder som ulovlige aftaler og/eller

samordnet praksis. [SKT] bestrider alene i dette indlæg visse af Kommissionens vurderinger af de faktiske omstændigheder og retlige konklusioner. Vi supplerer således redegørelsen for de faktiske omstændigheder på visse punkter.«

89 Den valgte formulering viser en udtrykkelig generel anerkendelse ikke alene af de faktiske omstændigheder, men også af den retlige kvalificering af disse i klagepunktsmeddelelsen, idet der dog tages forbehold for visse faktiske omstændigheder og retlige konklusioner, som Kommissionen har kunnet drage heraf.

90 Det skal i denne forbindelse understreges, at Kommissionen har givet Schunk en nedsættelse af bøden på 10%, hvilket under retsmødet blev præciseret som sket i henhold til punkt D, stk. 2, andet led, i samarbejdsmeddelelsen, hvorefter en sådan nedsættelse kan gives, hvis »en virksomhed, efter at have modtaget klagepunktsmeddelelsen, meddeler Kommissionen, at den ikke bestrider de faktiske omstændigheder, som Kommissionen bygger sine indvendinger på«.

91 Det skal således undersøges, hvorvidt de anfægtelser, der er nævnt i præmis 78 ovenfor, dækker de forbehold, som SKT har taget i sit svar på klagepunktsmeddelelsen.

— Om forbuddet mod reklame

92 Kommissionen har gjort gældende, at sagsøgerne for første gang i stævningen har anfægtet, at der fandtes en aftale om reklame og deltagelse i udstillinger, hvilket

udtrykkeligt er nævnt i klagepunktsmeddelelsen, selv om sagsøgerne har anført, at de aldrig har erkendt rigtigheden af dette forhold under den administrative procedure.

93 Det bemærkes, at spørgsmålet om forbuddet mod reklame klart fremgår af punkt 106 og 107 i klagepunktsmeddelelsen. Kommissionen har således anført, at karteldeltagerne var enige om ikke at reklamere og ikke at deltage i messer og udstillinger (punkt 106), og henvist til den omstændighed, at under mødet den 3. april 1998 fastslog den tekniske komité under overskriften »Bestemmelser vedrørende reklame«, at »Morgan Cupex og Pantrak har reklameret for kulbørster, hvilket ikke er tilladt« (punkt 107).

94 Det skal bemærkes, at i deres svar på klagepunktsmeddelelsen har SKT og Schunk GmbH anført, at de hverken anfægter de faktiske omstændigheder eller den retlige kvalificering af disse omstændigheder som ulovlige aftaler og/eller samordnet praksis under forbehold, for så vidt angår SKT, for visse af Kommissionens vurderinger og retlige konklusioner i punkt 3-33 i svaret. Der er imidlertid ikke i disse punkter henvist til Kommissionens vurderinger og konklusioner vedrørende forbuddet mod reklame.

95 Herefter skal det fastslås, at sagsøgerne klart har anerkendt, at der fandtes en konkurrencebegrænsende aftale om forbud mod at reklamere, hvilket ikke kan anfægtes for første gang ved Retten.

— Om leveringen af kulblokke

96 SKT har anført, at i modsætning til, hvad Kommissionen har gjort gældende, har virksomheden ikke deltaget i aftaler vedrørende forbud mod levering af kulblokke til forarbejdningsvirksomheder.

97 Det fremgår af beslutningen, at dette klagepunkt bygger på en delvis og fejlagtig forståelse af beslutningen og således ikke kan opfattes som en egentlig forsinket anfægtelse af de faktiske omstændigheder.

98 I betragtning 154 til beslutningen har Kommissionen forklaret, at ud over at sælge færdige kulprodukter, såsom kulbørster, har karteldeltagerne ligeledes solgt sammenpressede kulblokke, som endnu ikke er blevet tilskåret eller forarbejdet til fremstilling af børster eller andre produkter. Et vist antal forarbejdningsvirksomheder, som ikke deltog i kartellet, aftog disse kulblokke, forarbejdede dem og omdannede dem til endelige produkter, som de solgte til kunderne. Samtidig med, at de var kunder til de karteldeltagende virksomheder, var disse forarbejdningsvirksomheder ligeledes konkurrenter til dem for så vidt angår de endelige produkter.

99 Det fremgår af betragtning 154-166 til beslutningen, at kartellets politik tilsigtede at begrænse den konkurrence, som forarbejdningsvirksomhederne kunne udøve på de endelige produkter fremstillet på grundlag af kulblokke, hvilket skete ved at nægte leveringer eller, hvis de leverede kulblokke, at fastsætte prisen herfor på et meget højt niveau.

100 I betragtning 161 til beslutningen har Kommissionen klart foreholdt Schunk at have leveret til forarbejdningsvirksomhederne til priser, der forinden var aftalt med de andre karteldeltagere, hvilket sagsøgerne ikke har anfægtet i deres skriftlige indlæg. Sagsøgernes anbringende om, at de ikke deltog i aftaler vedrørende forbud mod levering af kulblokke, er således uden relevans.

101 Det følger heraf, at Kommissionen med rette kunne fastslå, at sagsøgerne havde tilsidesat artikel 81 EF ved at deltage i en fælles konkurrencebegrænsende aftale vedrørende bl.a. aftaler om priser på kulblokke bestemt til forarbejdningsvirksomheder.

— Om konkurrencebegrænsende praksis vedrørende producenter af biludstyr og forbrugsvareproducenter

102 Sagsøgerne er af den opfattelse, at det fremgår af sagens akter og selve beslutningen, at produkterne og kunderne på området for biludstyr og forbrugsvarer ikke var berørt af de konkurrencebegrænsende aftaler. De har i øvrigt ikke anerkendt, at der fandtes sådanne aftaler vedrørende de omhandlede aktivitetsområder inden for rammerne af den administrative procedure.

103 Kommissionen har anført, at de to omhandlede aktivitetsområder klart er beskrevet i punkt 11 i klagepunktsmeddelelsen, og at overtrædelsen vedrørende disse områder ikke bestod i anvendelsen af et system med målpriser, men i samordning mellem karteldeltagerne vedrørende argumenter for at nægte at give prisnedslag under forhandlinger med operatørerne inden for disse områder, hvilket fremgår af punkt 91 og 94 i klagepunktsmeddelelsen.

104 Kommissionen har tilføjet, at SKT har erkendt disse faktiske omstændigheder i punkt 24 i svaret på klagepunktsmeddelelsen, som har følgende ordlyd:

»På området for kulbørster og moduler til bilindustrien og fabrikanter af husholdningsapparater og maskinværktøj står producenterne over for store kunder, som råder over købekraft, og som kan spille producenterne ud mod hinanden. Kunderne har aldrig været genstand for en generel aftale under møder i kartellet på europæisk plan. Der har klart fundet samtaler sted. Men de er udelukkende ført med henblik på, at producenterne kunne udveksle argumenter for at imødekomme de store kunders argumenter for deres krav om lavere priser.«

105 Det fremgår således, at selv om SKT benægter, at der fandtes en prisaftale, har virksomheden derimod anerkendt, at der var en ulovlig samordning mellem de berørte virksomheder i kartellet med henblik på prisniveauet for de produkter, der var bestemt til producenter af biludstyr og forbrugsvareproducenter, hvilket ikke kan anfægtes for første gang ved Retten.

106 Sagsøgerne har imidlertid bestridt, at de bemærkninger, der findes i punkt 24 i SKT's svar på klagepunktsmeddelelsen, kan forstås og kvalificeres som en udtrykkelig indrømmelse af en overtrædelse af artikel 81 EF.

107 Hvis det antages, at de ovennævnte erklæringer — henset til en vis upræcis formulering i klagepunktsmeddelelsen om arten og den nøjagtige retlige kvalificering af den ulovlige adfærd, der sanktioneres — ikke kan betragtes som en udtrykkelig anerkendelse af de faktiske omstændigheder, skal sagsøgernes anbringende om, at der ikke forelå en overtrædelse på området for producenter af biludstyr og forbrugsvareproducenter, antages til realitetsbehandling, men skal under alle omstændigheder forkastes som grundløst.

108 Det bemærkes, at det følger af beslutningen, at Kommissionen har lagt til grund, at de forskellige i kartellet involverede virksomheders adfærd udgjorde en enkelt, vedvarende overtrædelse, der løbende manifesteredes i aftaler og/eller samordnet praksis.

109 Således fastslås det i beslutningens artikel 1, at de nævnte virksomheder, herunder sagsøgerne, »har overtrådt artikel 81, stk. 1, EF ved at have deltaget i en række aftaler og samordnet praksis« inden for sektoren for elektriske og mekaniske kul- og grafitprodukter. Det skal i denne forbindelse bemærkes, at det i forbindelse med en sammensat overtrædelse, der har involveret adskillige producenter, som i flere år har haft det mål at gennemføre en fælles markedsregulering, ikke kan kræves af Kommissionen, at denne kvalificerer den enkelte virksomheds overtrædelse på et

givet tidspunkt som enten en aftale eller en samordnet praksis, idet begge disse former for overtrædelse under alle omstændigheder er omfattet af artikel 81 EF (PVC II-dommen, nævnt i præmis 56 ovenfor, præmis 696).

110 Hvad angår de ulovlige aktiviteter i forhold til producenter af biludstyr og forbrugsvareproducenter har Kommissionen præciseret i betragtning 40 til beslutningen, at disse er en del af første kategori af »store kunder« til elektriske produkter og er karakteriseret ved at være få, at købe i store mængder og have en betydelig forhandlingsmagt.

111 Idet den bl.a. støtter sig på LCL's erklæringer, har Kommissionen anført, at »den eneste type kunder, der synes at være blevet udelukket fra beregningen af takstpriserne, er producenterne af biludstyr og måske forbrugsvareproducenterne« (betragtning 120 til beslutningen), men at de direkte kontrakter mellem de potentielle leverandører fandt sted før de årlige forhandlinger med de berørte operatører, idet disse aftaler ikke så meget havde til formål at blive enige om priserne som at blive enige om de argumenter, der skulle anvendes over for de store kunders krav om prisnedsættelser (betragtning 124 til beslutningen).

112 Sagsøgerne har anført, at dokumentet fra LCL, som Kommissionen bygger sine konklusioner på, ikke giver anledning til at fastslå, at den omhandlede meningsudveksling vedrørte sektorerne for biludstyr og forbrugsvarer, og at den pågældende meningsudveksling ikke udgør en ulovlig adfærd efter artikel 81 EF.

113 Det skal for det første bemærkes, at det omhandlede dokument vedrører »fremgangsmåden ved beregning af priser på børster til elektriske motorer«, og at den første del af dokumentet vedrører »bilbørster« og »FHP-børster«. Efter at have beskrevet sammenhængen for anmodningen vedrørende disse to produkter i lignende vendinger som dem, der er nævnt i præmis 110 ovenfor, har LCL anført følgende:

»I en sådan sammenhæng havde aftalerne mellem konkurrenterne i den periode, der er omfattet af overtrædelsen, ikke alene til formål at forsøge at modstå det meget ulige styrkeforhold til fordel for kunderne.

[…]

Priserne på produkterne »bilbørster« og »FHP-børster« har aldrig været til diskussion inden for rammerne af de tekniske møder [i European Carbon and Graphite Association]. De er aldrig blevet fastsat på grundlag af fremgangsmåder eller takster, der var fælles for de forskellige konkurrenter.

I undersøgelsesperioden, som blev afsluttet i 1999, indgik konkurrenterne aftaler med henblik på de årlige forhandlinger med kunderne om udveksling af oplysninger og argumenter, som hver konkurrent efterfølgende forsøgte at anvende for at modstå presset fra kunderne og deres vedvarende krav om prisnedsættelser.

[…]

Konklusion

I den periode, hvor overtrædelserne fandt sted, blev der indgået aftaler mellem konkurrenterne om »bilbørster« og »FHP-børster« med henblik på at hjælpe konkurrenterne til bedst at modstå det stærke pres og gentagne krav om prisnedsættelser fra kunderne.«

114 Henset til arten af de produkter, der er omtalt i de pågældende dokument, er der ikke tvivl om, at den hævdede aftale vedrørte sektorerne for biludstyr og forbrugsvarer. Det er ubestridt, at elektriske kul- og grafitprodukter særligt bruges til at lede elektricitet. Blandt disse produkter findes grafitbørster, som omfatter »bilbørster«, som monteres på elektriske motorer beregnet til udstyr i biler, og »FHP-børster«, som monteres på elektriske motorer i husholdningsprodukter og håndværktøj.

115 I punkt 24 i svaret på klagepunktsmeddelelsen har SKT i øvrigt klart henført den omhandlede aftale til »området for kulbørster og moduler til bilindustrien og fabrikanter af husholdningsapparater og maskinværktøj«.

116 Det skal for det andet bemærkes, at begrebet »samordnet praksis« består i en form for koordinering mellem virksomheder, hvorved disse ikke går så langt som til at afslutte en egentlig aftale, men dog bevidst erstatter den risiko, der er forbundet med normal konkurrence, med indbyrdes praktisk samarbejde (dommen i sagen CIC mod Kommissionen, nævnt i præmis 55 ovenfor, præmis 64). De pågældende kriterier om koordination og samarbejde, som langt fra stiller krav om udarbejdelse af en egentlig »plan«, skal forstås ud fra den grundtanke, der ligger bag traktatens konkurrencebestemmelser, og hvorefter enhver erhvervsdrivende uafhængigt skal tage stilling til den politik, han vil føre på det fælles marked. Selv om dette krav om uafhængighed ganske vist ikke udelukker de erhvervsdrivendes ret til at foretage de nødvendige tilpasninger til deres konkurrenters konstaterede eller forventede adfærd, forhindrer det imidlertid kategorisk enhver direkte eller indirekte kontakt mellem sådanne erhvervsdrivende,

som har til formål eller til følge enten at påvirke en aktuel eller potentiel konkurrents markedsadfærd, eller at informere en sådan konkurrent om den markedsadfærd, som man har besluttet sig til — eller overvejer — selv at følge (Domstolens dom af 16.12.1975, forenede sager 40/73-48/73, 50/73, 54/73-56/73, 111/73, 113/73 og 114/73, Suiker Unie m.fl. mod Kommissionen, præmis 173 og 174, og PVC II-dommen, nævnt i præmis 56 ovenfor, præmis 720).

117 Det er åbenbart, at formålet med den direkte kontakt, der har fundet sted mellem deltagerne i kartellet, således som LCL og SKT har redegjort for, var en ulovlig aftale i den forstand, hvori udtrykket er anvendt i den nævnte retspraksis. Ved at udveksle oplysninger med det formål at opretholde et vist prisniveau for produkter bestemt for producenter af biludstyr og forbrugsvareproducenter har de omhandlede virksomheder vedtaget samordnet praksis, som lettede koordineringen af deres kommercielle adfærd, hvilket er i åbenbar strid med kravet om, at enhver erhvervsdrivende selvstændigt skal kunne tage stilling til den politik, som han vil føre på markedet.

118 I dom af 8. juli 1999, Kommissionen mod Anic Partecipazioni (sag C-49/92 P, Sml. I, s. 4125), har Domstolen fastslået, at som det fremgår af selve ordlyden af artikel 81, stk. 1, EF, forudsætter begrebet samordnet praksis både samordning mellem virksomhederne og en adfærd på markedet, der ligger i forlængelse af denne samordning, og årsagsforbindelse mellem samordningen og adfærden (præmis 118). Domstolen har ligeledes fastslået, at det må antages — med forbehold for det modbevis, som det påhviler de pågældende erhvervsdrivende at føre — at de virksomheder, som deltager i samordningen, og som forbliver aktive på markedet, tager hensyn til informationsudvekslingen med deres konkurrenter for at fastlægge deres adfærd på markedet (dommen i sagen Kommissionen mod Anic Partecipazioni, præmis 121).

119 I det foreliggende tilfælde bør det i mangel af det bevis for det modsatte, som det påhviler selskabet at føre, lægges til grund, at SKT, der forblev aktivt på det relevante marked i hele den periode, hvor overtrædelsen fandt sted, tog den ulovlige samordnede praksis, hvori det deltog, i betragtning ved afgørelsen af selskabets adfærd på det nævnte marked (jf. i denne retning dommen i sagen Kommissionen mod Anic Partecipazioni, nævnt i præmis 118 ovenfor, præmis 121).

120 Det følger heraf, at det var med rette, at Kommissionen fandt, at sagsøgerne havde tilsidesat artikel 81 EF ved at deltage i en række aftaler og samordnet praksis vedrørende bl.a. produkter bestemt for producenter af biludstyr og forbrugsvareproducenter, og at sagsøgernes anbringende vedrørende den fejlagtige antagelse af, at de pågældende produkter ikke var omfattet af aftalen, og at der ikke skulle tages hensyn til den omsætning, som de havde haft i de pågældende sektorer, derfor skal forkastes.

— Om, at der ikke blandt karteldeltagerne eksisterede en samlet plan, som tilsigtede varigt at ændre konkurrencestrukturerne på markedet ved hjælp af opkøb af virksomheder

121 Inden for rammerne af deres bemærkninger vedrørende overtrædelsens grovhed har sagsøgerne gjort gældende, at for så vidt angår de opkøb af virksomheder, som havde fundet sted tidligere, har Kommissionen fastslået i betragtning 173 til beslutningen — i det mindste i den tyske version — at »disse forskellige foranstaltninger gjorde det muligt for kartellet at løse problemet med næsten alle de »outsidere«, der var på EØS-markedet«.

122 Schunk har anført, at Kommissionen ved at bekræfte dette har antaget, at de berørte virksomheder fulgte en samlet plan, som tilsigtede varigt at ændre konkurrencestruk-

turerne på markedet ved hjælp af opkøb af virksomheder, og har gjort gældende, at en sådan plan aldrig har eksisteret, eller at den alene kunne være indgået og gennemført af SGL og Morgan uden selskabets vidende.

123 For så vidt som disse bemærkninger kan forstås som sagsøgernes anfægtelse af den overtrædelse, som de er erklæret ansvarlige for, således som beskrevet i anden betragtning til beslutningen, skal det bemærkes, at de hviler på en åbenbar fejlagtig forståelse af beslutningen og således skal forkastes som værende uden relevans.

124 Det skal i denne forbindelse bemærkes, at betragtning 173 til beslutningen udgør en konklusion, som ikke kun henviser til de opkøb af konkurrerende virksomheder, som er foretaget af visse deltagere i kartellet.

125 Udtrykket »disse forskellige foranstaltninger« henviser til alle de konkurrencebegrænsende handlinger, som er beskrevet i betragtning 167 til beslutningen, som tilsigtede at overbevise konkurrenterne om at samarbejde, at tvinge konkurrenterne til at samarbejde, ved en koordineret adfærd at tvinge konkurrenterne til at trække sig ud af markedet eller i det mindste klart at gøre dem opmærksom på, at de ikke havde interesse i at modsætte sig kartellet, idet opkøb af konkurrenter blev tilføjet disse handlinger. Den omhandlede betragtning indeholder således ingen bekræftelse eller mistanke fra Kommissionens side om, at der »blandt karteldeltagerne eksisterede en samlet plan, som tilsigtede varigt at ændre konkurrencestrukturerne på markedet ved hjælp af opkøb af virksomheder«.

126 Det skal i øvrigt bemærkes, at Kommissionen hverken i klagepunktsmeddelelsen eller i beslutningen har forholdt sagsøgerne at have opkøbt konkurrerende virksomheder, og at sagsøgerne ikke har anfægtet realiteten af den konkurrencebegrænsende adfærd,

som tilregnes karteldeltagerne, og som tager sigte på de konkurrerende virksomheder, ud over foranstaltningerne til opkøb af virksomheder, som beskrevet i betragtning 168-171 til beslutningen.

— Om eksistensen af en særligt avanceret metode til kontrol med og gennemførelse af de omhandlede aftaler

127 Det fremgår af betragtning 2 og 219 til beslutningen, at Kommissionen er af den opfattelse, at beslutningens adressater har medvirket ved en enkelt vedvarende overtrædelse af artikel 81, stk. 1, EF og, fra den 1. januar 1994, artikel 53, stk. 1, i EØS-aftalen, og at disse virksomheder inden for rammerne af denne overtrædelse bl.a. har »gjort brug af en særligt avanceret metode til kontrol med og gennemførelse af deres aftaler«.

128 Sagsøgerne har gjort gældende, at der aldrig har eksisteret en sådan mekanisme, og at beslutningen ikke præciserer rækkevidden deraf.

129 Det skal imidlertid bemærkes, at beslutningen indeholder to betragtninger vedrørende »måden, hvorpå overholdelsen af kartellets regler sikres«.

130 Betragtning 89 har følgende ordlyd:

»Aftalen fra 1937, hvorved den europæiske sammenslutning af kulbørsteproducenter blev grundlagt, indeholdt en officiel voldgiftsprocedure med henblik på at regulere tvister mellem karteldeltagerne i tilfælde af påstande om manglende overholdelse af kartellets bestemmelser. Disse formelle procedurer, som tilsigtede at sikre overholdelsen af kartellets bestemmelser, var ikke længere mulige efter ikrafttrædelsen af

Fællesskabets konkurrenceregler. Karteldeltagerne overvågede derefter nøje hinandens pristilbud til kunderne og understregede under deres møder eller i tilfælde af anden kontakt nødvendigheden af at overholde de bestemmelser og priser, som var aftalt i kartellet. Eksempler:

På et møde i det tekniske udvalg den 16. april 1993:

»G [Schunk] anmodede om, at:

1. Det pristilbud, der blev givet til Burgmann [en kunde], og som lå 25-30% under satsen, skriftligt blev trukket tilbage.

2. Der skulle ikke gives flere tilbud på dette prisniveau.«

På et lokalt møde i Nederlandene den 27. oktober 1994:

Morganite — Belgien havde problemer med kollegerne. Der var ikke foretaget nogen prisforhøjelser om sommeren.«

131 Kommissionen har med støtte i flere dokumenter i betragtning 90 til beslutningen tilføjet, at »tilfælde af virksomheder, som anvendte for lave priser, blev undersøgt på kartellets møder og kunne give anledning til anmodninger om erstatning«.

132 Kommissionen har i sine indlæg anført, at sagsøgerne for første gang ved Retten har anfægtet de ovennævnte omstændigheder, som faktisk fremgår af punkt 62 i klagepunktsmeddelelsen.

133 Det skal understreges, at de forbehold og kritiske bemærkninger, som SKT har fremført i sit svar på klagepunktsmeddelelsen, og som skulle relativisere rækkevidden af den oprindelige principerklæring vedrørende anerkendelsen af de faktiske omstændigheder og deres retlige kvalifikation, ikke vedrører spørgsmålet om overvågning af gennemførelsen af aftalerne, som derfor ikke kan anfægtes af sagsøgerne for første gang ved Retten.

134 Hvis det antages, at sagsøgernes anfægtelse imidlertid skal antages til realitetsbehandling, henset til den omstændighed, at det er i beslutningen, at Kommissionen for første gang anvender udtrykket »særligt avanceret metode«, skal argumentet under alle omstændigheder forkastes. Det er i denne forbindelse tilstrækkeligt at fastslå, at sagsøgerne ikke har fremført noget forhold, der kan modsige Kommissionens konstateringer i betragtning 89 og 90 til beslutningen, for så vidt angår særligt eksistensen af en metode til overvågning af karteldeltagernes prispolitik, herunder den omstændighed, at de virksomheder, som praktiserede for lave priser, blev pålagt at betale kompensation.

135 Det skal endelig bemærkes, at i et afsnit af stævningen vedrørende »Schunks medvirken til overtrædelsen« og Kommissionens hævdede overvurdering heraf, har sagsøgerne kritiseret Kommissionens holdning udtrykt i betragtning 178 til beslutningen og kvalificeret den omstændighed, at fra stiftelsen af European Carbon and Graphite Association (ECGA, europæisk kul- og grafitsammenslutning) den 1. marts 1995 fandt visse medlemmer det nødvendigt at oprette en komité for specialgrafit, uden dog på daværende tidspunkt at være i stand til at redegøre for, hvilke lovlige spørgsmål komitéen skulle beskæftige sig med, som værende »unormal«.

136 Ud over den omstændighed, at sagsøgernes argumentation er summarisk og uforståelig, fremgår det, at Kommissionens ovennævnte udtalelser indgår i vurderingen af, hvilken rolle faglige sammenslutninger og særligt ECGA spillede i kartellet. Under disse omstændigheder ses sagsøgernes argumentation ikke at kunne rejse tvivl om Kommissionens vurdering af sagsøgernes ansvar, eller så meget desto mindre om overtrædelsens grovhed.

137 Det fremgår af samtlige ovenstående bemærkninger, at Kommissionen med rette fastslog, at sagsøgerne havde begået en overtrædelse af artikel 81 EF, som beskrevet i anden betragtning til beslutningen, ved at deltage i en samling aftaler og former for samordnet praksis på markedet for elektriske og mekaniske kul- og grafitprodukter.

Om påstanden om nedsættelsen af bøden

138 Sagsøgerne har foreholdt Kommissionen, at den har tilsidesat proportionalitetsprincippet og ligebehandlingsprincippet ved fastsættelsen af bøden.

139 Det fremgår af beslutningen, at bøderne blev pålagt i henhold til artikel 15, stk. 2, i forordning nr. 17, og at Kommissionen — selv om beslutningen ikke udtrykkeligt henviser til retningslinjerne — har fastsat bødernes størrelse, idet den anvendte den i retningslinjerne fastsatte fremgangsmåde.

Om Kommissionens hævdede overvurdering af overtrædelsens grovhed, henset til arten og virkningerne heraf

140 Ifølge den i retningslinjerne opstillede metode skal Kommissionen ved beregningen af de bøder, der skal pålægges de berørte virksomheder, tage udgangspunkt i et beløb, der fastsættes under hensyn til overtrædelsens grovhed. Ved vurderingen af overtrædelsens grovhed skal der tages hensyn til overtrædelsens art, dens konkrete indvirkning på markedet, når denne kan måles, og det berørte markeds udstrækning (retningslinjernes punkt 1 A, stk. 1). Overtrædelserne klassificeres i den forbindelse i tre kategorier, nemlig »lidet alvorlige overtrædelser«, for hvilke der kan pålægges bøder på fra 1 000 til 1 mio. EUR, »alvorlige overtrædelser«, for hvilke der kan pålægges bøder på fra 1 til 20 mio. EUR, og »meget alvorlige overtrædelser«, for hvilke der kan pålægges bøder på over 20 mio. EUR (retningslinjernes punkt 1 A, stk. 2, første til tredje led).

141 Kommissionen har i beslutningen anført følgende tre forhold:

— Den omhandlede overtrædelse bestod i direkte eller indirekte fastsættelse af salgspriser og af andre forretningsbetingelser gældende i forhold til kunderne, opdeling af markeder særligt, ved fordeling af kunder, og samordnet adfærd over for de konkurrenter, der ikke var medlemmer af kartellet, hvorfor sådanne former for praksis på grund af deres art udgjorde den mest alvorlige type overtrædelser af artikel 81, stk. 1, EF og EØS-aftalens artikel 53, stk. 1 (betragtning 278 til beslutningen).

— De samordnede aftaler blev gennemført og havde en indvirkning på EØS-markedet for de pågældende produkter, skønt denne ikke kunne måles med præcision (betragtning 286 til beslutningen).

— Kartellet dækkede hele fællesmarkedet og efter dets oprettelse hele EØS-markedet (betragtning 287 til beslutningen).

142 Kommissionens konklusion i betragtning 288 til beslutningen har følgende ordlyd:

»Disse omstændigheder taget i betragtning er Kommissionen af den opfattelse, at de af denne beslutning berørte virksomheder har begået en meget alvorlig overtrædelse. Ifølge Kommissionen betyder arten af overtrædelsen og dennes geografiske udstrækning, at overtrædelsen skal kvalificeres som meget alvorlig, uanset om dens virkning på markedet kan måles eller ej. Det ligger under alle omstændigheder fast, at kartellets konkurrencebegrænsende arrangementer er blevet gennemført og har haft en virkning på markedet, selv om denne virkning ikke præcist kan måles.«

143 Sagsøgerne har anført, at Kommissionen har overvurderet overtrædelsens grovhed, og har i denne forbindelse fremført forskellige argumenter, som i det væsentlige vedrører undersøgelsen af overtrædelsens art. De har ligeledes kritiseret Kommissionens vurdering af overtrædelsens virkninger.

— Om overtrædelsens art

144 Det skal indledningsvis bemærkes, at Kommissionens begrundelse vedrørende overtrædelsens art består af to dele, den ene vedrørende selve substansen af de konkurrencebegrænsende aktiviteter (betragtning 278 til beslutningen) og den anden vedrørende ydre forhold, som knytter sig til vurderingen af overtrædelsens art (betragtning 279 til beslutningen).

145 Kommissionen har i første del anført, at den omhandlede overtrædelse »i det væsentlige« bestod i direkte eller indirekte fastsættelse af salgspriser og af andre forretningsbetingelser gældende i forhold til kunderne, opdeling af markeder særligt ved fordeling af kunder, og samordnet adfærd over for de konkurrenter, der ikke var medlemmer af kartellet.

146 Det bemærkes, at sagsøgernes påstande vedrørende den omstændighed, at der hverken fandtes en konkurrencebegrænsende aftale om forbud mod at reklamere eller blandt karteldeltagerne eksisterede en samlet plan, som tilsigtede varigt at ændre konkurrencestrukturerne på markedet ved hjælp af opkøb af virksomheder, eller at virksomhederne havde gjort brug af en særligt avanceret metode til kontrol med og gennemførelse af deres aftaler, som fremgår af den del af deres skriftlige indlæg, som formelt vedrører anfægtelsen af Kommissionens vurdering af overtrædelsens grovhed, er blevet forkastet af ovennævnte grunde.

147 Det fremgår endvidere af formuleringen af betragtning 278 til beslutningen, at Kommissionen ved vurderingen af overtrædelsens grovhed har vægtet de karteldeltagende virksomheders konkurrencebegrænsende aktiviteter forskelligt, og at den end ikke har nævnt forbuddet mod at reklamere, og at de har gjort brug af en særligt avanceret metode til kontrol med og gennemførelse af deres aftaler, henset til den objektivt set mindre betydelige og alene supplerende karakter af denne praksis.

148 Herefter, og selv hvis det antages, at sagsøgernes anfægtelser vedrørende forbuddet mod reklame og den ovennævnte metode kan tages til følge, kan de ikke rejse tvivl om Kommissionens vurdering af overtrædelsens grovhed.

149 Inden for rammerne af anden del af begrundelsen vedrørende vurderingen af overtrædelsens grovhed (betragtning 279 til beslutningen) har Kommissionen anført følgende:

»For fuldstændighedens skyld kan det ligeledes nævnes, at alle EØS-markedets store aktører, som tilsammen kontrollerer mere end 90% af EØS-markedet, har deltaget i kartellets arrangementer. Disse arrangementer blev ligeledes ledet eller i det mindste stiltiende accepteret i de pågældende virksomheders højeste sfærer. Parterne tog mange forholdsregler for at undgå, at kartellet skulle blive afsløret, hvilket ikke efterlader nogen tvivl om, at de var fuldt vidende om deres adfærds ulovlige karakter. Kartellet nåede en høj grad af institutionalisering og blev overholdt i vid udstrækning. Kontakten mellem parterne i form af møder og andet var hyppig og regelmæssig. Kartellet blev alene gennemført af hensyn til de deltagende virksomheders fortjeneste og til skade for deres kunder og i sidste ende offentligheden.«

150 Til støtte for påstanden om den fejlagtige vurdering af overtrædelsens grovhed har sagsøgerne anført, at Kommissionen har taget fejl, når den i fodnote 4 til beslutningen skriver, at kartellet »med henblik på prisaftaler« sondrede mellem flere store kategorier blandt de elektriske produkter, og at Kommissionens synspunkt om, at aftalerne blev gennemført ved hjælp af en ordning, der blev organiseret på en bindende måde, »af denne grund« bygger på en fejlagtig vurdering af de faktiske omstændigheder.

151 Ud over en manglende logisk forbindelse mellem de to nævnte påstande skal det blot bemærkes, at sagsøgernes anbringender ikke har nogen sammenhæng med Kommissionens vurdering af overtrædelsens grovhed i beslutningen, og at de derfor er uden relevans for påstanden om overvurderingen af overtrædelsens grovhed.

152 Sagsøgerne har ligeledes gjort gældende, at hverken kartellets hemmeligholdelse eller den skade, som offentligheden har lidt, burde have været taget i betragtning i beslutningen (betragtning 279) som skærpende omstændigheder, idet det drejer sig om

forhold, der knytter sig til ethvert kartel, og som allerede er blevet taget i betragtning af lovgiver ved fastsættelsen af bøderammen. Kommissionen har i øvrigt ikke ført noget bevis til støtte for sit synspunkt om, at karteldeltagerne konsekvent bestræbte sig på at dække over deres ulovlige handlinger.

153 Det bemærkes, at der ved fastsættelsen af en overtrædelses grovhed i henhold til fast retspraksis tages hensyn til mange elementer, herunder sagens særlige omstændigheder, dens sammenhæng og bødernes afskrækkende virkning, i forhold til hvilke Kommissionen har en skønsmargen (Domstolens dom i sagen Dansk Rørindustri m.fl. mod Kommissionen, nævnt i præmis 44 ovenfor, præmis 241, og dom af 10.5.2007, sag C-328/05 P, SGL Carbon mod Kommissionen, Sml. I, s. 3921, præmis 43).

154 Kommissionen kunne i denne sammenhæng med rette tage den omstændighed, at virksomhederne tog mange forholdsregler for at undgå, at kartellet skulle blive afsløret, og den skade, som offentligheden har lidt, i betragtning ved fastsættelsen af overtrædelsens grovhed, idet det bemærkes, at disse to forhold strengt taget ikke udgør »skærpende omstændigheder«, således som sagsøgerne har gjort gældende.

155 I modsætning til, hvad sagsøgerne har anført, har Kommissionen fremlagt en detaljeret beskrivelse af de forholdsregler, der er blevet truffet for at sikre hemmeligholdelsen af møderne og kontakterne i betragtning 81-87 til beslutningen, en beskrivelse, som understøttes af bevisdokumenter, som ikke er blevet modsagt af sagsøgerne.

156 Som Kommissionen har understreget, fører alle overtrædelser af konkurrencereglerne i øvrigt ikke til samme skadevirkning for konkurrencen og for forbrugerne. Denne hensyntagen til skadevirkningen for offentligheden afskiller sig fra en karteldeltagers økonomiske mulighed for at forårsage skade for konkurrencen og forbrugerne, idet denne har betydning i forbindelse med beregningen af bødens størrelse i henhold til retningslinjerne og tilsigter en differentieret behandling særligt i tilfælde som i den foreliggende sag, hvor overtrædelsen involverer flere virksomheder.

157 Det skal endelig bemærkes, at ordlyden af betragtning 279 til beslutningen viser, at de forhold, som nævnes heri, er nævnt subsidiært i forhold til de forhold, som gentages i betragtning 278 til beslutningen. Selv hvis sagsøgernes anfægtelse af, at kartellets

hemmeligholdelse og den skade, som offentligheden har lidt, er blevet taget i betragtning, kunne tages til følge, ville dette under disse omstændigheder ikke føre til, at Kommissionens vurdering af overtrædelsens art, således som den fremgår af de relevante og tilstrækkelige begrundelser i betragtning 278 til beslutningen, blev draget i tvivl.

— Om overtrædelsens virkninger

158 Inden for rammerne af klagepunktet vedrørende overvurderingen af overtrædelsens grovhed har sagsøgerne anført, at Kommissionen har begået en dobbelt fejl ved vurderingen af overtrædelsens virkninger.

159 De har for det første gjort gældende, at Kommissionen fejlagtigt har fastsat størrelsen af det berørte marked ved at fastslå, at kartellet omfattede samordnede aftaler vedrørende producenter af biludstyr og forbrugsvareproducenter, aftaler som den aldrig har erkendt eksistensen af.

160 Som det tidligere er bemærket, indebærer denne argumentation en anfægtelse af den overtrædelse, som Kommissionen har konstateret i beslutningen, og det er i modsætning til sagsøgernes påstande fastslået, at kartellets konkurrencebegrænsende praksis vedrørte producenter af biludstyr og forbrugsvareproducenter. Argumentationen er i øvrigt uden relevans i forbindelse med undersøgelsen af grundlaget for vurderingen af kartellets virkninger, som — i modsætning til, hvad sagsøgerne har gjort gældende — er uafhængig af den omsætning, som virksomhederne har haft af de pågældende varer.

161 Sagsøgerne har for det andet anført, at Kommissionen har begået en retlig fejl ved vurderingen af aftalernes gennemførelse, og har på samme tid gjort gældende, at Kommissionen ikke har ført noget bevis for kartellets konkrete virkning i strid med kravene i Kommissionens egne retningslinjer og ikke i tilstrækkelig grad har taget hensyn til, at aftalerne kun er blevet gennemført delvist.

162 I betragtning 281 til beslutningen har Kommissionen fastslået eksistensen af reelle konkurrencebegrænsende virkninger, som i det foreliggende tilfælde er en følge af gennemførelsen af de samordnede aftaler, selv om det ikke er muligt præcist at kvantificere dem, en konstatering, som følger beskrivelsen af selve arten af overtrædelsen, og som går forud for fastsættelsen af dennes geografiske rækkevidde. Indholdet af betragtning 288 til beslutningen og særligt anvendelsen af udtrykket »henset til alle disse forhold« gør det muligt at konkludere, at Kommissionen har taget hensyn til kartellets konkrete virkning på markedet ved kvalificeringen af overtrædelsen som »meget alvorlig«, selv om den har tilføjet, at denne kvalificering er berettiget, uafhængigt af, om virkningerne kan måles eller ej.

163 Det fremgår således af betragtning 244-248 og 280-286 til beslutningen, at Kommissionen klart har udledt af kartellets gennemførelse, at det havde en konkret indvirkning på det pågældende marked.

164 Kommissionen har i denne forbindelse anført, at »alle medlemmerne af kartellet anvendte aftalte generelle prisforhøjelser (udtrykt i procent) ved at uddele nye prislister […], de offentlige transportselskaber tildelte kontrakterne til det selskab, hvis bud var blevet fastsat på en sådan måde, at det var en anelse lavere end buddene de andre karteldeltagere, privatkunderne havde ikke andre valg end at købe hos den forud udpegede leverandør til en forud fastsat pris, uden at der var konkurrence, og forarbejdningsvirksomhederne kunne ikke købe kulblokke eller kun til kunstigt høje priser, hvilket betød, at det var umuligt for dem at konkurrere effektivt på markedet for færdigforarbejdede varer«. Henset til overtrædelsens lange varighed og den omstændighed, at de pågældende virksomheder tilsammen kontrollerede mere end

90% af EØS-markedet, er der ifølge Kommissionen ikke tvivl om, at kartellet havde reelle konkurrencebegrænsende virkninger på dette marked (betragtning 245 og 281 til beslutningen).

165 Det bemærkes, at for at kunne vurdere en overtrædelses konkrete virkning på markedet skal Kommissionen henholde sig til de konkurrenceforhold, der normalt ville have eksisteret i fravær af en overtrædelse (jf. i denne retning dommen i sagen Suiker Unie m.fl. mod Kommissionen, nævnt i præmis 116 ovenfor, præmis 619 og 620, Rettens dom af 14.5.1998, sag T-347/94, Mayr-Melnhof mod Kommissionen, Sml. II, s. 1751, præmis 235, og af 11.3.1999, sag T-141/94, Thyssen Stahl mod Kommissionen, Sml. II, s. 347, præmis 645, samt dommen i sagen Archer Daniels Midland og Archer Daniels Midland Ingredients mod Kommissionen, nævnt i præmis 84 ovenfor, præmis 150).

166 Når det drejer sig om et priskartel, kan Kommissionen udlede, at overtrædelsen har haft følger, fordi deltagerne i kartellet har truffet foranstaltninger til at anvende de aftalte priser, f.eks. ved at annoncere dem til kunderne, give deres ansatte instruks om at anvende dem som udgangspunkt for prisforhandlinger og overvåge konkurrenternes og deres egne salgsafdelingers anvendelse af dem. For at kunne slutte til en indvirkning på markedet er det tilstrækkeligt, at de aftalte priser har tjent som grundlag for fastsættelsen af individuelle transaktionspriser og således begrænset kundernes forhandlingsmuligheder (Rettens dom af 17.12.1991, sag T-7/89, Hercules Chemicals mod Kommissionen, Sml. II, s. 1711, præmis 340 og 341, og PVC II-dommen, nævnt i præmis 56 ovenfor, præmis 743-745, samt dom af 14.12.2006, forenede sager T-259/02 — T-264/02 og T-271/02, Raiffeisen Zentralbank Österreich m.fl. mod Kommissionen, Sml. II, s. 5169, præmis 285).

167 Det kan derimod ikke kræves af Kommissionen, at den, når en kartelaftales gennemførelse er godtgjort, systematisk viser, at aftalerne faktisk har gjort det muligt for de berørte virksomheder at nå et højere faktureringsprisniveau end det, som ville have været gældende, hvis der ikke havde eksisteret et kartel. I denne henseende kan den opfattelse ikke tages til følge, at kun den omstændighed, at faktureringspriserne ville have været anderledes, hvis der ikke havde eksisteret et ulovligt samarbejde, kan tages i betragtning for at bestemme alvoren af overtrædelsen (Domstolens dom af 16.11.2000, sag C-279/98 P, Cascades mod Kommissionen, Sml. I, s. 9693, præmis 53 og 62). Det ville i øvrigt være urimeligt at kræve en sådan påvisning, som ville lægge

beslag på betydelige ressourcer, da den ville nødvendiggøre hypotetiske beregninger, baseret på økonomiske modeller, hvis nøjagtighed er vanskelig at efterprøve for retsinstansen, og hvis ufejlbarlighed på ingen måde er bevist (generaladvokat Mischos forslag til afgørelse i forbindelse med Domstolens dom af 16.11.2000, sag C-283/98 P, Mo och Domsjö mod Kommissionen, Sml. I, s. 9858, punkt 109).

168 For at vurdere overtrædelsens alvor er det nemlig afgørende, at kartellets medlemmer havde gjort alt, hvad de kunne, for at give deres hensigter en konkret virkning. Hvad der efterfølgende skete med de markedspriser, der faktisk blev opnået, kunne blive påvirket af andre faktorer, som kartellets medlemmer ikke havde kontrol over. Kartellets medlemmer kunne ikke drage fordel af eksterne faktorer, som modvirkede deres egne bestræbelser, ved at gøre dem til forhold, der begrunder en bødenedsættelse (generaladvokat Mischos forslag til afgørelse i forbindelse med dommen i sagen Mo och Domsjö mod Kommissionen, nævnt i præmis 167 ovenfor, punkt 102-107).

169 Kommissionen kunne følgelig med rette lægge gennemførelsen af kartellet til grund for konklusionen om, at der var en indvirkning på markedet, efter på en relevant måde at have anført, at kartellet havde en varighed på mere end 11 år, og at medlemmerne af det pågældende kartel kontrollerede mere end 90% af EØS-markedet.

170 Hvad angår berettigelsen af de konstateringer, som Kommissionen har draget denne konklusion på grundlag af, skal det bemærkes, at sagsøgerne heller ikke kunne gøre gældende, at kartellet ikke blev gennemført. Det fremgår af sagsøgernes indlæg, at de alene anførte den omstændighed, at kartellet kun var blevet gennemført delvist, en påstand, som — selv hvis det antages, at den er rigtig — ikke kan godtgøre, at Kommissionen har vurderet overtrædelsens grovhed fejlagtigt ved at tage hensyn til

den omstændighed, at den omhandlede ulovlige praksis havde en reel konkurrencebegrænsende virkning på EØS-markedet for de pågældende varer (Rettens dom af 25.10.2005, sag T-38/02, Groupe Danone mod Kommissionen, Sml. II, s. 4407, præmis 148).

171 Det skal endelig bemærkes, at selv hvis det antages, at Kommissionen ikke i tilstrækkelig grad har godtgjort kartellets konkrete indvirkning, er kvalificeringen af den pågældende overtrædelse som »meget alvorlig« alligevel berettiget. De tre aspekter af vurderingen af overtrædelsens grovhed har således ikke samme vægt i forbindelse med den samlede undersøgelse. Overtrædelsens art er bl.a. af afgørende betydning for at betegne overtrædelserne som »meget alvorlige«. Det fremgår af beskrivelsen af meget alvorlige overtrædelser i retningslinjerne, at aftaler eller samordnet praksis, der, som i det foreliggende tilfælde, har prisfastsættelse til formål, per se kan betegnes som »meget alvorlige«, uden at det er fornødent, at adfærden har været geografisk særligt omfattende eller har haft særlige virkninger. Denne konklusion støttes af den omstændighed, at mens der i den vejledende beskrivelse af alvorlige overtrædelser udtrykkeligt er anført indflydelsen på markedet og virkningerne på store dele af fællesmarkedet, er der derimod i beskrivelsen af de meget alvorlige overtrædelser hverken stillet krav om konkrete påvirkninger af markedet eller om virkninger på et særligt geografisk område (Rettens dom af 27.7.2005, forenede sager T-49/02 — T-51/02, Brasserie nationale m.fl. mod Kommissionen, Sml. II, s. 3033, præmis 178, og dommen i sagen Groupe Danone mod Kommissionen, nævnt i præmis 170 ovenfor, præmis 150).

172 Det følger af samtlige de anførte betragtninger, at anbringendet vedrørende overvurdering af overtrædelsens grovhed, henset til dens art og virkninger, ikke kan tages til følge.

Om inddelingen af virksomhederne i kategorier

173 Sagsøgerne har gjort gældende, at Kommissionen i strid med retningslinjerne har fastsat udgangsbeløbet for bøderne uafhængigt af virksomhedernes samlede omsætning, hvilket har ført til en tilsidesættelse af ligebehandlingsprincippet. Schunk og SGL er således blevet placeret i samme kategori, selv om SGL var næsten dobbelt så stor som

Schunk. Kommissionen har i beslutningen anvendt en metode med »satser« og har tilsidesat visse forhold, såsom sagsøgernes selskabsretlige struktur og deres vanskelige adgang til de finansielle markeder, som ville have gjort det muligt at vurdere virksomhedernes individuelle kapacitet til at skade konkurrencen.

174 Det skal for det første bemærkes, at i modsætning til, hvad sagsøgerne har gjort gældende, er Kommissionen ikke, når den udmåler bøderne under hensyn til den pågældende overtrædelses grovhed og varighed, forpligtet til at foretage bødeberegningen på grundlag af beløb, der er baseret på de pågældende virksomheders omsætning, og særligt deres samlede omsætning (dommen i sagen Dansk Rørindustri m.fl. mod Kommissionen, nævnt i præmis 44 ovenfor, præmis 255).

175 Med forbehold af overholdelsen af den øvre grænse, der fastsættes i artikel 15, stk. 2, i forordning nr. 17, og som vedrører den samlede omsætning (dommen i sagen Musique Diffusion française m.fl. mod Kommissionen, nævnt i præmis 43 ovenfor, præmis 119), kan Kommissionen tage hensyn til den pågældende virksomheds omsætning med henblik på bedømmelsen af overtrædelsens grovhed, når bødens størrelse fastsættes, men denne omsætning må ikke tillægges en uforholdsmæssig betydning i forhold til de andre elementer i vurderingen (dommen i sagen Dansk Rørindustri m.fl. mod Kommissionen, nævnt i præmis 44 ovenfor, præmis 257).

176 I den foreliggende sag har Kommissionen gjort brug af den i retningslinjerne angivne beregningsmetode, som foreskriver, at der skal tages hensyn til et stort antal faktorer ved bedømmelsen af overtrædelsens grovhed med henblik på fastsættelsen af bødebeløbet, hvilke faktorer bl.a. omfatter overtrædelsens art, dennes konkrete virkning, den geografiske udstrækning af det berørte marked og bødens nødvendige afskrækkende udstrækning. Selv om retningslinjerne ikke bestemmer, at bødebeløbene skal beregnes på grundlag af den samlede omsætning eller den relevante omsætning, er de ikke til hinder for, at sådanne omsætningstal tages i betragtning ved fastsættelsen af bødens størrelse med henblik på at overholde fællesskabsrettens almindelige principper, og når omstændighederne gør det påkrævet (dommen i sagen Dansk Rørindustri m.fl. mod Kommissionen, nævnt i præmis 44 ovenfor, præmis 258 og 260).

177 Henset til den store forskel på de berørte virksomheders størrelse og med henblik på at tage hensyn til hver virksomheds specifikke vægt og således den faktiske betydning af virksomhedernes ulovlige adfærd på konkurrencen, har Kommissionen i beslutningen i overensstemmelse med retningslinjernes punkt 1 A, stk. 4 og 6, gennemført en differentieret behandling af de virksomheder, der har deltaget i overtrædelsen. Med henblik herpå har Kommissionen opdelt de berørte virksomheder i tre kategorier i forhold til hver virksomheds omsætning for de varer, der er omfattet af sagen, inden for EØS, idet værdien af det interne forbrug for hver virksomhed blev medregnet. Heraf følger en markedsandel, som udgør hver virksomheds relative vægt i overtrædelsen og virksomhedens faktiske økonomiske mulighed for at påføre konkurrencen alvorlig skade (betragtning 289-291 til beslutningen).

178 Sammenligningen bygger på oplysninger vedrørende omsætningen (angivet i mio. euro) for de omhandlede produkter for sidste år af overtrædelsen, dvs. s998, således som det fremgår af tabel 1 i betragtning 37 til beslutningen med overskriften »Ansættelse af omsætningen (herunder værdien af det interne forbrug) og markedsandele i EØS, i 1998, for den gruppe produkter, der er omfattet af sagen«:

Leverandør	Omsætning (herunder værdien af det interne forbrug)	Markedsandele i EØS
Conradty	9	3%
Hoffmann	17	6%
[LCL]	84	29%
Morgan	68	23%
Schunk	52	18%
SGL	41	14%
Øvrige	20	7%
I alt	291	100%

179 LCL og Morgan, der blev betragtet som værende de to største operatører med markedsandele på over 20%, blev følgelig placeret i den første kategori. Schunk og SGL, som er mellemstore virksomheder med markedsandele mellem 10 og 20%, blev placeret i den anden kategori. Hoffmann og Conradty, som blev betragtet som værende små virksomheder på grund af deres markedsandele på under 10%, blev placeret i den tredje kategori (betragtning 37 og 297 til beslutningen).

180 Kommissionen har på baggrund af ovenstående betragtninger beregnet et udgangsbeløb fastsat i forhold til overtrædelsens grovhed på 35 mio. EUR for LCL og Morgan, på 21 mio. EUR for Schunk og SGL og på 6 mio. EUR for Hoffmann og Conradty (betragtning 298 til beslutningen).

181 Det skal for det andet bemærkes, at kartellet dækkede hele fællesmarkedet og efter oprettelsen heraf hele EØS-markedet, og at de omhandlede produkters omsætning udgjorde et passende grundlag for vurderingen af skaden på konkurrencen på de berørte varers marked inden for EØS og karteldeltagernes forholdsmæssige betydning på det berørte marked, således som Kommissionen har lagt til grund i beslutningen. Det fremgår af fast retspraksis (jf. navnlig dommen i sagen Musique diffusion francaise m.fl. mod Kommissionen, nævnt i præmis 43 ovenfor, præmis 121, og i sagen Mayr-Melnhof mod Kommissionen, nævnt i præmis 165 ovenfor, præmis 369), at den del af omsætningen, der vedrører de varer, som er genstand for overtrædelsen, kan indikere omfanget af overtrædelsen på det omhandlede marked. Som Retten har understreget, udgør særligt omsætningen af de produkter, som har været genstand for en restriktiv praksis, et objektivt kriterium, som giver et rimeligt indtryk af denne praksis' skadelige virkning for den normale konkurrence (Rettens dom af 11.3.1999, sag T-151/94, British Steel mod Kommissionen, Sml. II, s. 629, præmis 643).

182 Det skal for det tredje understreges, at den metode, der består i at inddele medlemmerne af et kartel i kategorier med henblik på at foretage en differentieret behandling af dem i forbindelse med fastsættelsen af bødernes grundbeløb, hvis princip

Retten har godkendt i sin praksis, selv om der dermed ses bort fra størrelsesforskellene mellem virksomheder i én og samme kategori (Rettens dom af 19.3.2003, sag T-213/00, CMA CGM m.fl. mod Kommissionen, Sml. II, s. 913, præmis 385, og Tokai I-dommen, nævnt i præmis 84 ovenfor, præmis 217), medfører, at der fastsættes det samme grundbeløb for virksomhederne i samme kategori.

183 Det forholder sig ikke desto mindre således, at den inddeling i kategorier, som Kommissionen har foretaget i beslutningen, skal overholde ligebehandlingsprincippet, som forbyder, at ensartede situationer behandles forskelligt, og at forskellige situationer behandles ens, medmindre en sådan behandling er objektivt begrundet. Endvidere skal bøden ifølge retspraksis i det mindste stå i rimeligt forhold til de faktorer, som indgår i vurderingen af overtrædelsens grovhed (jf. Tokai I-dommen, nævnt i præmis 84 ovenfor, præmis 219 og den deri nævnte retspraksis).

184 Ved undersøgelsen af, om en inddeling af medlemmerne af et kartel i kategorier overholder ligebehandlings- og proportionalitetsprincippet, skal Retten som led i sin efterprøvelse af lovligheden af det skøn, Kommissionen råder over på området, imidlertid kun påse, at inddelingen er sammenhængende og objektivt begrundet (dommen i sagen CMA CGM m.fl. mod Kommissionen, nævnt i præmis 182 ovenfor, præmis 406 og 416, og i Tokai I-sagen, nævnt i præmis 84 ovenfor, præmis 220 og 222).

185 Det skal for det fjerde bemærkes, at sagsøgerne alene har kritiseret berettigelsen af sammensætningen af den anden kategori, idet de har påberåbt sig en forskelsbehandling i forhold til SGL. Sagsøgerne er blevet placeret i denne kategori i lighed med SGL med markedsandele på henholdsvis 18 og 14%, som svarer til omsætninger på det pågældende marked på henholdsvis 52 og 41 mio. EUR, hvilket klart placerer dem i gruppen mellem 10 og 20% af markedsandelene.

186 Det skal understreges, at størrelsesforskellen mellem Schunk og SGL (4 procentpoint), som er placeret i samme kategori, er mindre end den forskel, der er mellem dels Schunk og Morgan, den mindste operatør i den første kategori, dels Schunk og Hoffmann, den største operatør i den tredje kategori. Den begrænsede forskel mellem Schunk og SGL har, henset til SGL's ikke særligt høje markedsandel, således givet Kommissionen mulighed for sammenhængende og objektivt og således uden at tilsidesætte ligebehandlingsprincippet og proportionalitetsprincippet at behandle Schunk — i lighed med SGL — som en mellemstor virksomhed, og således fastsætte det samme udgangsbeløb på 21 mio. EUR, som er lavere end det udgangsbeløb, der blev fastsat for LCL og Morgan, der havde en væsentlig stilling på det omhandlede marked (29 og 23%), og højere end det udgangsbeløb, der blev fastsat for Hoffmann og Conradty, som alene havde en marginal stilling på markedet (6 og 3%).

187 Det fremgår herefter således, at sagsøgerne ikke med rette kan konkludere, at der har været tale om forskelsbehandling eller uforholdsmæssig behandling, eftersom sagsøgernes bøders grundbeløb er begrundet ud fra de kriterier, som Kommissionen har anvendt til brug for vurderingen af hver enkelt virksomheds vægt på det relevante marked (jf. i denne retning dommen i sagen LR af 1998 mod Kommissionen, nævnt i præmis 43 ovenfor, præmis 304), idet det i øvrigt bemærkes, at beløbet på 21 mio. EUR næsten svarer til minimumsgrænsen fastsat i retningslinjerne for »meget alvorlige« overtrædelser.

188 Herefter skal anbringenderne om at SKT, et ikke-børsnoteret selskab, som på verdensplan besidder en markedsandel på klart under 10%, havde en mindre økonomisk styrke end de børsnoterede selskaber som Morgan, LCL og SGL, moderselskaber i verdensomspændende koncerner med let adgang til de finansielle markeder, forkastes som uden relevans.

189 Selv hvis det antages, at der var en obligatorisk forbindelse mellem en virksomheds særlige art og en let adgang til de finansielle markeder, forekommer dette forhold i det foreliggende tilfælde ikke relevant for den konkrete fastsættelse af omfanget af den

overtrædelse, som hver af de karteldeltagende virksomheder har begået, og den reelle betydning heraf på det berørte marked.

Om den afskrækkende virkning

190 Sagsøgerne har for det første anført, at Kommissionen har vurderet nødvendigheden af den afskrækkende virkning i relation til de berørte virksomheder på en udifferentieret og ensartet måde uafhængig af deres omsætninger, i strid med kravene i retspraksis og retningslinjerne.

191 Det bemærkes, at de sanktioner, der er fastsat i artikel 15 i forordning nr. 17, har til formål såvel at straffe ulovlig adfærd som at forhindre gentagelse heraf (Domstolens dom af 15.7.1970, sag 41/69, ACF Chemiefarma mod Kommissionen, Sml. 1970, s. 107, org.ref.: Rec s. 661, præmis 173, og PVC II-dommen, nævnt i præmis 56 ovenfor, præmis 1166).

192 Eftersom afskrækkelse således er et af formålene med bøden, er nødvendigheden af at sikre denne afskrækkende virkning et generelt krav, som Kommissionen skal iagttage under hele bødeudmålingen, og det forudsætter ikke nødvendigvis, at udmålingen indeholder en særlig etape, hvorunder der foretages en samlet vurdering af alle relevante omstændigheder med henblik på at opfylde dette formål (Rettens dom af 15.3.2006, sag T-15/02, BASF mod Kommissionen, Sml. II, s. 497, præmis 226).

193 Kommissionen har ikke i retningslinjerne med henblik på at tage hensyn til afskrækkelsesformålet fastsat en metode eller kriterier, der er individuelt udformet og angivet tilstrækkeligt præcist til at have bindende virkning. Retningslinjernes

punkt 1A, stk. 4, nævner i forbindelse med vurderingen af en overtrædelses grovhed blot nødvendigheden af at fastsætte bødens størrelse på et niveau, der har en tilstrækkelig afskrækkende virkning.

194 I det foreliggende tilfælde har Kommissionen udtrykkeligt understreget nødvendigheden af at fastsætte bøderne på et afskrækkende niveau i forbindelse med redegørelsen for den generelle fremgangsmåde for fastsættelsen af bøderne, og den har over for karteldeltagerne anvendt en differentieret behandling i forhold til deres markedsandele fastsat ud fra den relevante omsætning og fastsat udgangsbeløbet for Schunks bøde på 21 mio. EUR (betragtning 271 og 289 til beslutningen).

195 Det fremgår klart af beslutningen, at da Kommissionen skulle fastsætte bødens udgangsbeløb i forhold til overtrædelsens grovhed, vurderede den først overtrædelsen som sådan, idet den tog en række objektive omstændigheder i betragtning, nemlig selve overtrædelsens art, dens indvirkning på markedet og markedets geografiske udstrækning, og derpå tog den en række subjektive omstændigheder i betragtning, nemlig hver karteldeltagende virksomheds specifikke størrelse og følgelig den reelle betydning af deres ulovlige adfærd for konkurrencen. Det var som led i denne anden del af sin vurdering, at Kommissionen bl.a. tog hensyn til, at det skulle sikres, at bøden havde et afskrækkende niveau.

196 Det skal imidlertid bemærkes, at inden for rammerne af denne vurdering har Kommissionen opdelt de berørte virksomheder i tre kategorier i forhold til hver virksomheds omsætning for de varer, der er omfattet af sagen, inden for EØS, idet værdien af det bundne forbrug for hver virksomhed blev medregnet. Heraf følger en markedsandel, som udgør hver virksomheds relative vægt i overtrædelsen og virksomhedens faktiske økonomiske kapacitet til at gøre væsentlig skade på konkurrencen (betragtning 289-291 til beslutningen).

197 Det fremgår således, i modsætning til, hvad sagsøgerne har gjort gældende, at Kommissionen ikke har vurderet nødvendigheden af den afskrækkende virkning i

relation til de berørte virksomheder på en udifferentieret og ensartet måde, men tværtimod har taget hensyn til virksomhedernes betydning på det berørte marked på grundlag af deres relevante omsætning.

198 Sagsøgerne har for det andet anført, at Kommissionen i beslutningen har krævet af de berørte virksomheder, at de bragte overtrædelsen til ophør, skønt disse allerede havde bragt overtrædelsen til ophør i december 1999, mere end fire år tidligere, hvilket viser, at Kommissionen har lagt en fejlagtig omstændighed til grund for vurderingen af den nødvendige afskrækkende virkning.

199 Dette anbringende skal forkastes, idet det hviler på en fejlagtig antagelse. Det fremgår således af ordlyden af beslutningens betragtning 268 og artikel 3, at kravet til de virksomheder, der var adressater for beslutningen, om straks at bringe den konstaterede overtrædelse til ophør i den udstrækning, dette ikke allerede var sket, ikke har nogen forbindelse med Kommissionens vurdering af den afskrækkende virkning.

200 Sagsøgerne har for det tredje gjort gældende, at de er ofre for en forskelsbehandling i forhold til SGL, for så vidt som Kommissionen har vurderet den nødvendige afskrækkende virkning uden at tage hensyn til den omstændighed, at SGL som børsnoteret selskab havde en lettere adgang til de finansielle markeder.

201 Det skal bemærkes, at som der er redegjort for i præmis 184-187 ovenfor, indebærer placeringen af Schunk og SGL i samme kategori på grundlag af deres omsætning fra salget af de pågældende produkter ikke nogen forskelsbehandling til skade for Schunk.

202 Selv hvis det antages, at et børsnoteret selskab lettere kan mobilisere de nødvendige midler til betalingen af sin bøde, ville en sådan situation i givet fald kunne berettige, at der blev pålagt en forholdsvis større bøde, med henblik på at sikre en tilstrækkelig

afskrækkende virkning, end den bøde, der ville blive pålagt en virksomhed, som havde begået en tilsvarende overtrædelse, men som ikke havde rådighed over sådanne ressourcer.

203 Herefter kan en eventuel tilsidesættelse af princippet om forbud mod forskelsbehandling begået af Kommissionen ikke føre til en forhøjelse af den bøde, der er pålagt SGL, og heller ikke til en nedsættelse af den bøde, der er pålagt Schunk, således som sidstnævnte har påberåbt sig i sine indlæg. Det skal i denne forbindelse bemærkes, at overholdelsen af ligebehandlingsprincippet skal forenes med overholdelsen af legalitetsprincippet, hvorefter ingen til egen fordel kan påberåbe sig en ulovlighed, der er begået til fordel for andre (Domstolens dom af 4.7.1985, sag 134/84, Williams mod Revisionsretten, Sml. s. 2225, præmis 14, og Rettens dom af 14.5.1998, sag T-327/94, SCA Holding mod Kommissionen, Sml. II, s. 1373, præmis 160, samt dommen i sagen LR af 1998 mod Kommissionen, nævnt i præmis 43 ovenfor, præmis 367).

204 Sagsøgerne har for det fjerde anført, at den uforholdsmæssige karakter af den bøde, som Kommissionen har pålagt, fremgår med hensyn til de af de amerikanske antitrustmyndigheder pålagte sanktioner inden for rammerne af den »samme sag«; det amerikanske marked er af mere eller mindre samme størrelse som det europæiske marked.

205 Det skal i denne forbindelse bemærkes, at den myndighedsudøvelse, som tredjestaters myndigheder, der er kompetente på området for beskyttelsen af den frie konkurrence, udøver inden for rammerne af deres nationale kompetence, skal overholde nævnte stats egne krav. De forhold, der danner grundlag for andre staters retsordener på konkurrenceområdet, vedrører ikke alene specifikke mål og formål, men fører ligeledes til vedtagelsen af særlige materielle bestemmelser og har meget forskellige retlige konsekvenser på det administrative, strafferetlige eller civilretlige område, når nævnte staters myndigheder har fastslået, at der foreligger en overtrædelse af de bestemmelser, der finder anvendelse på konkurrenceområdet (Domstolens dom af 29.6.2006, sag C-308/04 P, SGL Carbon mod Kommissionen, Sml. I, s. 5977, præmis 29).

206 Situationen er derimod en ganske anden, når en virksomhed på konkurrenceområdet alene behandles efter fællesskabsretten og en eller flere medlemsstaters retsordener, dvs. når et kartel alene falder ind under anvendelsesområdet for Det Europæiske Fællesskabs retsorden (dommen af 29.6.2006 i sagen SGL Carbon mod Kommissionen, nævnt i præmis 205 ovenfor, præmis 30).

207 Det følger heraf, at Kommissionen, når den pålægger sanktioner for en virksomheds ulovlige adfærd, selv når den udspringer af et international kartel, tilsigter at beskytte den frie konkurrence inden for fællesmarkedet, som i henhold til artikel 3, stk. 1, litra g), EF udgør et af Fællesskabets grundlæggende formål. På grund af særegenheden af det retlige gode, der beskyttes på fællesskabsplan, kan de vurderinger, som Kommissionen foretager i henhold til dens beføjelser på området, være væsentligt forskellige fra dem, som tredjelandenes myndigheder foretager (dommen af 26.6.2006 i sagen SGL Carbon mod Kommissionen, nævnt i præmis 205 ovenfor, præmis 31).

208 Hvad angår den påståede tilsidesættelse af proportionalitets- og/eller rimelighedsprincipperne, som sagsøgerne har gjort gældende, bemærkes, at enhver betragtning om, at der er pålagt bøder af myndigheder i et tredjeland, alene kan få betydning inden for rammerne af Kommissionens skønsbeføjelse på området for fastsættelse af bøder for overtrædelser af Fællesskabets konkurrenceregler. Selv om det således ikke er udelukket, at Kommissionen kan tage hensyn til bøder, der tidligere er pålagt af myndighederne i et tredjeland, er den ikke forpligtet hertil (dommen af 26.6.2006 i sagen SGL Carbon mod Kommissionen, nævnt i præmis 205 ovenfor, præmis 36).

209 Den afskrækkende virkning, som er et formål, Kommissionen kan forfølge ved fastsættelsen af bødebeløbet, tilsigter at sikre, at virksomhederne overholder EF-traktatens konkurrenceregler ved udøvelsen af deres aktiviteter inden for det fælles marked (jf. i denne retning dommen i sagen ACF Chemiefarma mod Kommissionen, nævnt i præmis 191 ovenfor, præmis 173-176). Følgelig er Kommissionen ikke ved vurderingen af afskrækkelseselementet af en bøde, der skal pålægges på grund af en tilsidesættelse af disse regler, forpligtet til at tage hensyn til eventuelle sanktioner, som

virksomheden er blevet pålagt på grund af tilsidesættelse af et tredjelands konkurrenceregler (dommen af 26.6.2006 i sagen SGL Carbon mod Kommissionen, nævnt i præmis 205 ovenfor, præmis 37).

210 Det er i det foreliggende tilfælde tilstrækkeligt at bemærke, at det kartel, der gav anledning til beslutningen, udelukkende er begrænset til De Europæiske Fællesskabers retsordens territoriale anvendelsesområde, og at Kommissionen inden for rammerne af sin vurdering af bødernes afskrækkende virkning ikke var forpligtet til på nogen måde at tage hensyn til sanktioner, som var blevet pålagt af de amerikanske myndigheder over for virksomheder, som havde tilsidesat de nationale konkurrenceregler. Henset til særegenheden af kontrollen med og bekæmpelsen af overtrædelser af konkurrencereglerne i De Forenede Stater, som er forbundet med erstatningssagers og straffesagers betydning, kan sagsøgerne ikke med føje påberåbe sig størrelsen af de bøder, der er blevet pålagt inden for rammerne af den fremskyndede procedure i denne tredjestat til godtgørelse af uforholdsmæssigheden af den bøde, der er blevet pålagt dem i beslutningen.

Om Schunks samarbejde

211 Det skal bemærkes, at Kommissionen har et vidt skøn med hensyn til metoden for bødeberegning, og den kan herved tage hensyn til mange forhold, herunder de pågældende virksomheders samarbejde ved den undersøgelse, som gennemførtes af denne institutions tjenestegrene. Kommissionen skal som led heri foretage vanskelige faktiske skøn, bl.a. vedrørende de nævnte virksomheders respektive samarbejde (dommen af 10.5.2007 i sagen SGL Carbon mod Kommissionen, nævnt i præmis 153 ovenfor, præmis 81).

212 Kommissionen har i denne forbindelse et vidt skøn med hensyn til at vurdere kvaliteten og brugbarheden af en virksomheds samarbejde, navnlig i forhold til andre virksomheders bidrag (dommen af 10.5.2007 i sagen SGL Carbon mod Kommissionen, nævnt i præmis 153 ovenfor, præmis 88).

213 Kommissionen har i samarbejdsmeddelelsen præciseret betingelserne for, hvornår virksomheder, der samarbejder med Kommissionen i forbindelse med dennes undersøgelser af en kartelsag, kan fritages for bøder eller få nedsat størrelsen af den bøde, de ellers ville være blevet pålagt (jf. samarbejdsmeddelelsens punkt A, stk. 3).

214 Samarbejdsmeddelelsens punkt D har følgende ordlyd:

»1. Hvis en virksomhed samarbejder, uden at alle betingelserne i [punkt] B eller C er opfyldt, indrømmes den en nedsættelse på mellem 10% og 50% af den bøde, som den ville være blevet pålagt, hvis den ikke havde samarbejdet.

Dette kan navnlig være tilfældet, hvis:

— en virksomhed, inden udsendelsen af en klagepunktsmeddelelse, forsyner Kommissionen med oplysninger, dokumenter eller andet bevismateriale, som bidrager til at fastslå overtrædelsens eksistens

— en virksomhed, efter at have modtaget klagepunktsmeddelelsen, meddeler Kommissionen, at den ikke bestrider de faktiske omstændigheder, som Kommissionen bygger sine indvendinger på.«

215 Schunk har i den foreliggende sag fået nedsat bøden med 30% i henhold til samarbejdsmeddelelsens punkt D.

216 Til støtte for sin vurdering har Kommissionen anført følgende i betragtning 328 til beslutningen:

»I lighed med [LCL] har Schunk anmodet om, at samarbejdsmeddelelsen bringes i anvendelse, efter at have modtaget Kommissionens skrivelse til virksomheden i henhold til artikel 11 i [forordning nr. 17], men den fremsendte sine beviselementer en måned senere end [LCL]. Schunk erkendte i sin erklæring, at der fandtes et kartel, og at virksomheden havde deltaget heri, men den fremsendte ingen rapporter fra perioden med møder i kartellet. Det mest nyttige beviselement, som den fremsendte, var en liste over de møder i kartellet, som Schunk anerkendte havde fundet sted. Denne liste omfatter visse møder, som Kommissionen ikke havde kendskab til. Schunk har ligeledes fremsendt en samling rejsedokumenter vedrørende flere møder. De fleste vedrørte møder, som Kommissionen allerede havde kendskab til, og for hvilke den havde anmodet om fremsendelse af al dokumentation til rådighed i sin skrivelse i henhold til artikel 11. I løbet af undersøgelsen besvarede Schunk ligeledes flere spørgsmål fra Kommissionen inden for sit samarbejde med undersøgelsen, med henblik på at fuldstændiggøre de oplysninger, som virksomheden allerede havde fremsendt af sig selv. Kommissionen noterer imidlertid, at i modsætning til [LCL] tog Schunk ikke initiativ til at fremsende supplerende oplysninger vedrørende kartellet til Kommissionen. Kommissionen er samlet set af den opfattelse, at de beviselementer, som Schunk har fremsendt af sig selv, opfylder betingelsen om at medvirke til bekræftelsen af, at overtrædelsen har fundet sted.«

217 Kommissionen har ligeledes anført, at Schunk, efter at have modtaget klagepunktmeddelelsen, har oplyst, at virksomheden ikke anfægter rigtigheden af de faktiske omstændigheder, som Kommissionen har lagt til grund for sine beskyldninger (betragtning 329 til beslutningen).

218 Det skal understreges, at der ikke foreligger nogen anfægtelse af, at Schunk på tidspunktet for vedtagelsen af beslutningen opfyldte betingelserne i samarbejdsmeddelelsens punkt D, stk. 2, første og andet led. Tvisten vedrører alene omfanget af den indrømmede nedsættelse, som er på 30%, mod de 40%, der er tildelt LCL, idet det bemærkes, at de to virksomheder har fået samme nedsættelse på 10% på grund af den manglende anfægtelse af rigtigheden af de faktiske omstændigheder. Schunk har i det væsentlige gjort gældende, at begrundelsen i beslutningen for denne forskel er fejlagtig, og at der er tale om forskelsbehandling.

219 Hvad angår Schunks anbringende om, at virksomheden har været mere reaktiv end LCL, skal det bemærkes, at efter at have modtaget anmodningen om oplysninger, indeholdt i Kommissionens skrivelse af 2. august 2002 affattet på engelsk, har Schunk den 8. august 2002 anmodet om en tysk version af denne skrivelse, hvilket virksomheden fik den 4. oktober 2002. Denne situation forklarer ifølge Schunk, hvorfor virksomheden ikke kunne svare på anmodningen om oplysninger før den 25. oktober 2002, hvilket kun var tre uger efter modtagelsen af den pågældende anmodning oversat til tysk, mens LCL har svaret mere end syv uger efter modtagelsen af den anmodning om oplysninger, der var sendt til denne virksomhed.

220 Det skal imidlertid bemærkes, at SKT skrev til Kommissionen allerede den 2. september 2002 for at oplyse om virksomhedens hensigt om at samarbejde med Kommissionen inden for rammerne af den administrative procedure, og forhørte sig om, hvorvidt virksomheden foruden anmodningen om oplysninger kunne bidrage med andre nyttige oplysninger, henset til de beviselementer, som Kommissionen allerede var i besiddelse af.

221 SKT fremsendte den 30. september 2002 gennem sin advokat detaljerede og kritiske kommentarer vedrørende indholdet af anmodningen om oplysninger, idet virksomheden bl.a. gennemførte en fortolkende undersøgelse heraf med henblik på at vise, at de spørgsmål, som var stillet, gik ud over den ramme, der er defineret i retspraksis, og at besvarelsen af disse spørgsmål såvel som fremlæggelsen af de tilsvarende dokumenter rent juridisk gik videre end det samarbejde, der var krævet af virksomheden. SKT anførte imidlertid, at virksomheden ville besvare spørgsmålene på frivillig basis, og at de oplysninger, der gik videre end det krævede samarbejde, fremgik med fed skrift i besvarelsen.

222 Disse to skrivelser fra SKT viser en perfekt forståelse af anmodningen om oplysninger før dennes oversættelse til tysk, og herefter kan sagsøgerne ikke seriøst påstå, at de først var i stand til at give deres bidrag efter modtagelsen af den pågældende oversættelse.

223 Til denne konstatering kan tilføjes, at LCL ligeledes modtog anmodningen om oplysninger affattet på engelsk og ikke på fransk, og at virksomheden fremsendte oplysningerne vedrørende aftalerne og den samordnede praksis den 22. august 2002, og derefter den 24. og den 30. september 2002. Under disse omstændigheder er det med rette, at Kommissionen antog, at SKT har fremsendt sine beviselementer mindst en måned senere end LCL.

224 Selv hvis det antages, at denne sidstnævnte konklusion kunne betragtes som fejlagtig, hvis der alene skulle tages hensyn til modtagelsen af den tyske oversættelse af anmodningen om oplysninger, vil de andre begrundelser i betragtning 328 til beslutningen berettige den anfægtede forskelsbehandling.

225 Som det fremgår af betragtning 328 til beslutningen, har Kommissionen i det væsentlige bygget sin vurdering af den indrømmede nedsættelse på værdien af SKT's samarbejde. Det skal i denne forbindelse bemærkes, at ifølge retspraksis er en

nedsættelse af bøden som følge af samarbejde fra de virksomheder, der deltog i overtrædelsen af Fællesskabets konkurrenceregler, kun berettiget, såfremt et sådant samarbejde letter Kommissionens opgave med at konstatere, at der har fundet en overtrædelse sted, og i givet fald at bringe denne til ophør (dommen i sagen Dansk Rørindustri m.fl. mod Kommissionen, nævnt i præmis 44 ovenfor, præmis 399, Rettens dom i sagen BPB de Eendracht mod Kommissionen, nævnt i præmis 42 ovenfor, præmis 325, og dom af 14.5.1998, sag T-338/94, Finnboard mod Kommissionen, Sml. II, s. 1617, præmis 363, samt dommen i sagen Mayr-Melnhof mod Kommissionen, nævnt i præmis 165 ovenfor præmis 330).

226 Kommissionen har for det første fundet, at de af SKT fremsendte beviselementer alene havde en beskeden yderligere værdi, henset til de beviselementer, som Kommissionen allerede var i besiddelse af.

227 Kommissionen har uden at blive modsagt af Schunk anført, at den fra SKT har modtaget en liste over møder i kartellet, som den allerede havde kendskab til for de flestes vedkommende, og som for visse møders vedkommende svarede til de officielle møder i den europæiske erhvervssammenslutning i sektoren, nemlig ECGA.

228 I modsætning til, hvad Schunk har gjort gældende, har Kommissionen ikke i betragtning 328 til beslutningen anført, at SKT ikke har fremsendt dokumenter vedrørende den periode, hvori de ulovlige aktiviteter fandt sted. Det er i øvrigt ubestridt, at SKT sammen med besvarelsen af anmodningen om oplysninger har fremsendt skrivelser til repræsentanter for ECGA og et stort antal dokumenter vedrørende rejser og hotelophold i forbindelse med de af kartellets møder, der er nævnt i listen. Disse dokumenter udgør imidlertid ikke »rapporter« eller referater vedrørende indholdet af de pågældende møder.

229 Som Kommissionen med rette har understreget i sine indlæg, gav listen over møder og dokumenterne vedrørende de tilsvarende rejser alene mening i sammenhæng med de oplysninger, som var blevet fremsendt af andre virksomheder vedrørende indholdet af de pågældende møder. Kommissionen har for det andet anført — uden at blive modsagt af Schunk — at selv om SKT besvarede flere spørgsmål fra Kommissionen inden for sit samarbejde med undersøgelsen med henblik på at fuldstændiggøre de oplysninger, som virksomheden allerede havde fremsendt af sig selv, tog Schunk i modsætning til LCL ikke initiativ til at fremsende supplerende oplysninger vedrørende kartellet.

230 Schunk har gjort gældende, at Kommissionen i betragtning 328 til beslutningen har understreget den omstændighed, at virksomhedens samarbejde fandt sted efter modtagelsen af anmodningen om oplysninger, hvilket er i strid med retspraksis, hvorefter denne omstændighed ikke udgør en begrundelse for at betragte samarbejdet som mindre værdifuldt.

231 Første punktum i betragtning 328 til beslutningen har følgende ordlyd:

»I lighed med [LCL] har Schunk anmodet om anvendelse af de milde foranstaltninger efter at have modtaget Kommissionens skrivelse til virksomheden i henhold til artikel 11, men den fremsendte sine beviselementer en måned senere end [LCL].«

232 Henset til denne formulering forekommer Kommissionens fortolkning i svarskriftet, hvorefter denne sætning betyder, at Kommissionen alene tog hensyn til oplysninger, der gik videre end forpligtelsen til at fremsende oplysninger efter artikel 11 i forordning nr. 17, meget vidtgående og kan ikke lægges til grund. Det fremgår af ordlyden af den ovennævnte betragtning, at Kommissionen har taget det tidspunkt, hvor der opstår et krav om anvendelse af samarbejdsmeddelelsen, i betragtning ved vurderingen af størrelsen af den nedsættelse, der kan tildeles som følge af SKT's bidrag.

233 Schunk har henvist til Rettens dom af 9. juli 2003, Daesang og Sewon Europe mod Kommissionen (sag T-230/00, Sml. II, s. 2733, præmis 139), til støtte for sit argument om, at det er i strid med retspraksis at tage hensyn hertil. Det fremgår imidlertid af præmis 139 i den nævnte dom, som Schunk udtrykkeligt har henvist til, at den er uden relevans i det foreliggende tilfælde. Retten fandt i nævnte dom, at det forhold at nægte sagsøgerne den i samarbejdsmeddelelsens punkt C — og ikke punkt D som i det foreliggende tilfælde — fastsatte bødenedsættelse med den begrundelse, at de havde fået tilsendt en begæring om oplysninger, strider mod de i denne bestemmelse fastsatte betingelser.

234 Det fremgår i realiteten af retspraksis, at således som det er bemærket, har Kommissionen et vidt skøn med hensyn til at vurdere kvaliteten og brugbarheden af en virksomheds samarbejde (dommen af 10.5.2007 i sagen SGL Carbon mod Kommissionen, nævnt i præmis 153 ovenfor, præmis 88), og inden for rammerne af en samlet vurdering kan Kommissionen tage hensyn til den omstændighed, at virksomheden først har fremsendt dokumenterne efter modtagelsen af en anmodning om oplysninger (dommen i sagen LR af 1998 mod Kommissionen, nævnt i præmis 43 ovenfor, præmis 365, stadfæstet efter appel i sagen Dansk Rørindustri m.fl. mod Kommissionen, nævnt i præmis 44 ovenfor, præmis 408), uden imidlertid at kunne betragte dette som afgørende for at mindske værdien af det af virksomheden i henhold til samarbejdsmeddelelsens punkt D, stk. 2, første led, ydede samarbejde (Tokai I-dommen, nævnt i præmis 84 ovenfor, præmis 410). Betragtning 328 til beslutningen er ikke en tilsidesættelse af denne retspraksis.

235 Det fremgår under alle omstændigheder af ordlyden af betragtning 324 og 328 til beslutningen, at Kommissionen såvel over for Schunk som over for LCL har taget hensyn til, at disse to virksomheder har anmodet om, at der gøres brug af bestemmelserne i samarbejdsmeddelelsen efter modtagelsen af anmodningen om oplysninger, og at de derfor i denne sammenhæng har fået samme behandling.

236 Det skal endelig bemærkes, at Schunk i sine indlæg har fremhævet visse af Kommissionens bemærkninger i beslutningen vedrørende brugbarheden af de af LCL fremsendte oplysninger. For så vidt som Schunk har gjort gældende, at der foreligger en ulovlig nedsættelse af bøden til fordel for LCL, og at Kommissionen uretmæssigt skulle have indrømmet denne virksomhed en nedsættelse som følge af en urigtig anvendelse af samarbejdsmeddelelsen, skal det bemærkes, at overholdelse af

ligebehandlingsprincippet må ses i sammenhæng med overholdelsen af legalitetsprincippet, hvorefter ingen til egen fordel kan påberåbe sig en ulovlighed, der er begået til fordel for andre (dommen i sagen Williams mod Revisionsretten, nævnt i præmis 203 ovenfor, præmis 14, dommen af 14.5.1998 i sagen SCA Holding mod Kommissionen, nævnt i præmis 203 ovenfor, præmis 160, og dommen i sagen LR af 1998 mod Kommissionen, nævnt i præmis 43 ovenfor, præmis 367).

237 Det fremgår af ovenstående bemærkninger, at klagepunktet vedrørende Kommissionens fejlagtige vurdering af sagsøgernes samarbejde og en forskelsbehandling i forhold til LCL skal forkastes.

Om Kommissionens modpåstand

238 Kommissionen har nedlagt påstand om, at Retten skal gøre brug af sin fulde prøvelsesret i henhold til artikel 229 EF og artikel 17 i forordning nr. 17 og forhøje størrelsen af den bøde, der er pålagt sagsøgerne, som for første gang under sagen for Retten har bestridt de faktiske omstændigheder i klagepunktsmeddelelsen. Schunk har bestridt, at Kommissionen overhovedet har mulighed for at nedlægge en påstand om forhøjelse af bødens størrelse, og under alle omstændigheder dennes berettigelse.

Om formaliteten

239 Retten skal i det foreliggende tilfælde tage stilling til en sag anlagt af Schunk i henhold til artikel 230 EF og 231 EF med påstand om principalt annullation af beslutningen og subsidiært nedsættelse af den pålagte bøde.

240 Det bemærkes, at ifølge artikel 229 EF kan forordninger udstedt af bl.a. Rådet i henhold til traktatens bestemmelser tillægge Domstolen fuld prøvelsesret vedrørende de i disse forordninger omhandlede sanktioner.

241 En sådan kompetence er tillagt Fællesskabets retsinstanser ved artikel 17 i forordning nr. 17, hvori bestemmes, at »[v]ed klager over beslutninger, hvorved Kommissionen har fastsat en bøde eller en tvangsbøde, har Domstolen i overensstemmelse med bestemmelsen i […] artikel [229 EF] fuld prøvelsesret«.

242 Retten har kompetence til inden for rammerne af den fulde prøvelsesret, der er tillagt den ved artikel 229 EF og artikel 17 i forordning nr. 17, at vurdere, om bødernes størrelse er passende (Domstolens dom af 16.11.2000, sag C-248/98 P, KNP BT mod Kommissionen, Sml. I, s. 9641, præmis 40, dommen i sagen Cascades mod Kommissionen, nævnt i præmis 167 ovenfor, præmis 41, og dom af 16.11.2000, sag C-280/98 P, Weig mod Kommissionen, Sml. I, s. 9757, præmis 41). Inden for rammerne af den fulde prøvelsesret er Fællesskabets retsinstansers kompetence ikke — således som det fremgår af artikel 231 EF — begrænset til annullation af den anfægtede beslutning, men giver mulighed for at ændre den sanktion, der er pålagt ved beslutningen (kendelsen i sagen FNICGV mod Kommissionen, nævnt i præmis 85 ovenfor, præmis 24).

243 Fællesskabets retsinstanser har som følge heraf beføjelse til, ud over en simpel legalitetskontrol af sanktionen, at anlægge sin egen vurdering i stedet for Kommissionens og derfor ophæve, nedsætte eller forhøje den pålagte bøde eller tvangsbøde (Domstolens dom af 8.2.2007, sag C-3/06 P, Groupe Danone mod Kommissionen, Sml. I, s. 1331, præmis 61).

244 Selv om udøvelsen af den fulde prøvelsesret oftest bliver begæret fra sagsøgerne i form af en nedsættelse af bøden, er der herefter intet til hinder for, at Kommissionen ligeledes kan forelægge Fællesskabets retsinstanser et spørgsmål om bødens størrelse og nedlægge påstand om dennes forhøjelse.

245 En sådan mulighed er i øvrigt udtrykkeligt fastsat i klagepunktsmeddelelsens afsnit E, stk. 4, som bestemmer, at »hvis en virksomhed, der er blevet indrømmet en bødenedsættelse for ikke at have bestridt de faktiske omstændigheder, bestrider disse for første gang som led i et annullationssøgsmål ved Retten […], vil Kommissionen i princippet anmode denne om at forhøje den bøde, som den har pålagt den pågældende virksomhed«. Kommissionens anmodning i den foreliggende sag bygger netop på denne bestemmelse.

246 Det skal i øvrigt bemærkes, at Fællesskabets retsinstansers udøvelse af den fulde prøvelsesret nødvendigvis foretages inden for rammerne af kontrollen med retsakter udstedt af Fællesskabets institutioner og nærmere bestemt ved annullationssøgsmål. Artikel 229 EF har således alene til virkning at udstrække rækkevidden af den kompetence, som Fællesskabets retsinstanser råder over i forbindelse med de i artikel 230 EF omhandlede søgsmål (kendelsen i sagen FNICGV mod Kommissionen, nævnt i præmis 85 ovenfor, præmis 25).

247 Det følger heraf, at Schunks argumentation om, at Kommissionens påstand om forhøjelse af bøden er uforenelig med artikel 230 EF og tilsidesætter tvistens formål som beskrevet i stævningen, skal forkastes.

248 Schunks argument om, at den nævnte påstand tilsidesætter princippet om »god tro«, for så vidt som den pågældende påstand er begrundet i adfærd, som Kommissionen allerede havde kendskab til under den administrative procedure, skal ligeledes forkastes som byggende på en fejlagtig forståelse af Kommissionens indlæg.

249 Som det fremgår af det ovenfor anførte, er påstanden om forhøjelse af bøden begrundet i Schunks holdning, idet virksomheden ifølge Kommissionen for første gang ved Retten

har bestridt de faktiske omstændigheder, som tidligere blev erkendt under den administrative procedure.

250 Det fremgår af ovenstående bemærkninger, at den pågældende påstand skal antages til realitetsbehandling, og at det tilkommer Retten at tage stilling til realiteten.

Om realiteten

251 Under hensyn til Rettens beføjelse til at forhøje en bøde, som er pålagt i medfør af forordning nr. 17, skal det afgøres, om den foreliggende sags omstændigheder, som Kommissionen nærmere bestemt har gjort gældende, begrunder, at den nedsættelse på 10%, som var indrømmet Schunk på grundlag af dette selskabs samarbejde, skal ophæves, hvilket vil føre til en forhøjelse af det endelige bødebeløb.

252 I henhold til samarbejdsmeddelelsens afsnit D, stk. 2, andet led, indrømmes en virksomhed en nedsættelse af bøden, hvis den »efter at have modtaget klagepunktsmeddelelsen meddeler Kommissionen, at den ikke bestrider de faktiske omstændigheder, som Kommissionen bygger sine indvendinger på«.

253 Det skal i nærværende sag bemærkes, at sagsøgernes påstande ikke alene tager sigte på en nedsættelse af bøden, men ligeledes en annullation af beslutningen som sådan, og at sagsøgerne inden for rammerne af deres argumentation til støtte for anbringenderne vedrørende tilsidesættelse af proportionalitetsprincippet og ligebehandlingsprincippet direkte har anfægtet de faktiske omstændigheder, som er foreholdt dem i klagepunktsmeddelelsen, og hvorpå konstateringen af en tilsidesættelse af artikel 81 EF bygger.

254 Som det er bemærket i det foregående, har sagsøgerne for første gang ved Retten anfægtet aftalerne om forbud mod reklame, den konkurrencebegrænsende praksis vedrørende producenter af biludstyr og forbrugsvareproducenter og overvågningen af gennemførelsen af de samordnede aftaler, hvorpå bl.a. konstateringen i beslutningen af en tilsidesættelse af artikel 81 EF bygger.

255 Kommissionen har gjort gældende, at sagsøgerne ligeledes for første gang i stævningen har anfægtet betydningen af det dokument, der er gengivet i dokument nr. 9823 i sagens akter (bilag A 21), vedrørende producenter af biludstyr og forbrugsvareproducenter samt aftalerne vedrørende udelukkelse af konkurrenter.

256 Det nævnte dokument vedrører anfægtelsen af den konkurrencebegrænsende praksis vedrørende varer til producenter af biludstyr og forbrugsvareproducenter nævnt ovenfor i præmis 254.

257 Hvad angår aftalerne om udelukkelse af konkurrenter har Kommissionen henvist til sagsøgernes anbringende vedrørende den omstændighed, at der ikke blandt karteldeltagerne eksisterede en samlet plan, som tilsigtede varigt at ændre konkurrencestrukturerne på markedet ved hjælp af opkøb af virksomheder, hvorom det er blevet fastslået, at den hviler på en åbenbar fejlagtig forståelse af betragtning 173 til beslutningen og således ikke kan betragtes som en forsinket anfægtelse af de faktiske omstændigheder.

258 Det skal i denne forbindelse bemærkes, at de tre anfægtelser omtalt i præmis 254 ovenfor er blevet forkastet i henhold til retspraksis, hvorefter de faktiske omstændigheder, som en virksomhed udtrykkeligt har anerkendt inden for rammerne af den administrative procedure, skal betragtes som godtgjort, idet virksomheden ikke længere har mulighed for at fremkomme med anbringender med henblik på anfægtelse heraf inden for rammerne af retssagen (dommen i sagen Archer Daniels Midland og Archer Daniels Midland Ingredients mod Kommissionen, nævnt i præmis 84 ovenfor, præmis 227, Tokai I-dommen, nævnt i præmis 84 ovenfor, præmis 108, og Tokai II-dommen, nævnt i præmis 56 ovenfor, præmis 324 og 326).

259 Under disse omstændigheder er der ikke grund til at annullere minimumsnedsættelsen på 10% tildelt Schunk i henhold til samarbejdsmeddelelsens afsnit D, stk. 2, andet led, og Kommissionens modpåstand skal således forkastes (jf. i denne retning dommen i sagen Archer Daniels Midland og Archer Daniels Midland Ingredients mod Kommissionen, nævnt i præmis 84 ovenfor, præmis 369).

260 Det skal endvidere bemærkes, at Kommissionen i sine indlæg har henvist til Tokai I-dommen, nævnt i præmis 84 ovenfor, hvori Retten gav Kommissionen medhold i en påstand om forhøjelse af bøden, selv om sagsøgerens argumentation ikke rejste tvivl om de faktiske omstændigheder, som udtrykkeligt var blevet erkendt, idet den bemærkede, at Kommissionen mod enhver forventning, som den med rimelighed kunne basere på sagsøgerens samarbejde under den administrative procedure, var forpligtet til at udarbejde og fremføre et målrettet forsvar for Retten om bestridelsen af faktiske omstændigheder med karakter af overtrædelse, som den med rette havde antaget, at sagsøgeren ikke længere ville anfægte.

261 Kommissionens skriftlige indlæg giver det indtryk, at det, der er blevet påberåbt i et tilfælde, hvor sagsøgerens argumentation ikke rejser tvivl om de faktiske omstændigheder, som udtrykkeligt er blevet erkendt, nødvendigvis skal være blevet påberåbt i et tilfælde som det foreliggende, hvor der er forsinket anfægtelse af de faktiske omstændigheder, som er anerkendt under den administrative procedure.

262 Hertil bemærkes blot, som sagsøgerne med rette har understreget, at artikel 15, stk. 2, i forordning nr. 17 bestemmer, at en bødes størrelse alene kan fastsættes på grundlag af overtrædelsens grovhed og varighed. Den omstændighed, at Kommissionen var forpligtet til at udarbejde et målrettet forsvar om bestridelsen af faktiske omstændigheder, som den med rette havde antaget, at sagsøgeren ikke længere ville anfægte, kan ikke i forbindelse med de to eneste kriterier for fastsættelsen af bødens størrelse lægges til grund for en forhøjelse heraf. Kommissionens udgifter i forbindelse med proceduren for Retten kan med andre ord ikke være et kriterium for fastsættelsen af bødens størrelse og skal alene tages i betragtning i forbindelse med anvendelsen af procesreglementets bestemmelser om tilbagebetaling af sagsomkostninger.

263 Herefter skal alle påstande nedlagt under nærværende sag forkastes.

Sagens omkostninger

264 Ifølge procesreglementets artikel 87, stk. 2, pålægges det den tabende part at betale sagens omkostninger, hvis der er nedlagt påstand herom. Da sagsøgerne har tabt sagen, bør det pålægges dem at betale sagens omkostninger i overensstemmelse med Kommissionens påstand herom.

På grundlag af disse præmisser

udtaler og bestemmer

RETTEN (Femte Afdeling)

1) Kommissionen for De Europæiske Fællesskaber frifindes.

2) Schunk GmbH og Schunk Kohlenstoff-Technik GmbH betaler sagens omkostninger.

Vilaras Prek Ciucă

Afsagt i offentligt retsmøde i Luxembourg den 8. oktober 2008.

E. Coulon M. Vilaras

Justitssekretær Afdelingsformand

Indhold

Sagens faktiske omstændigheder . . . . . II - 2580

Retsforhandlinger og parternes påstande . . . . . II - 2586

Retlige bemærkninger . . . . . II - 2588

Om påstanden om annullation af beslutningen . . . . . II - 2588

Om ulovlighedsindsigelsen mod artikel 15, stk. 2, i forordning nr. 17 . . . . . II - 2589

Om Schunk GmbH og SKT's fælles og solidariske ansvar . . . . . II - 2598

Om anbringenderne vedrørende overtrædelsen . . . . . II - 2605

— Indledende bemærkninger . . . . . II - 2605

— Om forbuddet mod reklame . . . . . II - 2609

— Om leveringen af kulblokke . . . . . II - 2610

— Om konkurrencebegrænsende praksis vedrørende producenter af biludstyr og forbrugsvareproducenter . . . . . II - 2612

— Om, at der ikke blandt karteldeltagerne eksisterede en samlet plan, som tilsigtede varigt at ændre konkurrencestrukturerne på markedet ved hjælp af opkøb af virksomheder . . . . . II - 2618

— Om eksistensen af en særligt avanceret metode til kontrol med og gennemførelse af de omhandlede aftaler . . . . . II - 2620

Om påstanden om nedsættelsen af bøden . . . . . II - 2623

Om Kommissionens hævdede overvurdering af overtrædelsens grovhed, henset til arten og virkningerne heraf . . . . . II - 2623

— Om overtrædelsens art . . . . . II - 2625

— Om overtrædelsens virkninger . . . . . II - 2629

Om inddelingen af virksomhederne i kategorier . . . . . II - 2633

Om den afskrækkende virkning . . . . . II - 2639
Om Schunks samarbejde . . . . . II - 2644
Om Kommissionens modpåstand . . . . . II - 2652
Om formaliteten . . . . . II - 2652
Om realiteten . . . . . II - 2655
Sagens omkostninger . . . . . II - 2658